

Analüüs riiklike maksutõusude ja eelarvekärbete mõjust haavatavas olukorras sihtrühmadele

ARUANNE

2025

Uuring on valminud **Mõttekoja Praxis** projekti „Analüüs riiklike maksutõusude ja eelarvekärbete mõjust haavatavas olukorras sihtrühmadele“ raames, mille tellijaks on **Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik**.

Praxis on avalikes huvides tegutsev sõltumatu mõttekoda, kelle eesmärk on Eesti ühiskonnale olulistest küsimustest luua uusi teadmisi, leida mõjusaid lahendusi ja rikastada avalikku arutelu

Autorid:

Merilen Laurimäe

Hede Sinisaar

Isabel Mari Jezierska

Väljaande autoriõigus kuulub **Mõttekojale Praxis**. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale.

Soovitatav viide: Laurimäe, M., Sinisaar, H., Jezierska, I. M. (2025). *Analüüs riiklike maksutõusude ja eelarvekärbete mõjust haavatavas olukorras sihtrühmadele*. Tallinn: Mõttekoda Praxis.

Sisukord

Lühikokkuvõte ja soovitused	4
Sissejuhatus.....	7
1. Ülevaade Vabariigi Valitsuse kehtestatud maksutõusudest ja eelarvekärbetest.....	9
1.1. Maksumuudatused ja nende leevendamiseks rakendatud meetmed	9
1.2. Eelarvekärped.....	11
2. Milline on maksutõusude ja eelarvekärbete mõju haavatavas olukorras gruppidele?	14
2.1. Mõju sugude lõikes.....	19
2.2. Mõju vanuserühmade lõikes.....	22
2.3. Mõju rahvuse lõikes	25
2.4. Mõju puuetega inimestele.....	28
2.5. Mõju leibkonnatüüpide lõikes	31
2.6. Muud haavatavas olukorras rühmad.....	34
2.7. Eelarvekärbete mõju huvikaitseorganisatsioonide tegevusele	35
Lisa 1. Metoodika.....	37
EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudel	37
Käibemaks ja kütuseaktsiisi mõju modelleerimine.....	38
Intervjuud	40
Lisa 2. Tarbimiskulude jaotus leibkondade lõikes.	42
Lisa 3. Tarbimiskulude suurenemine leibkondade lõikes	45
Lisa 4. EUROMOD väljundid	46

Lühikokkuvõte ja soovitused

Uuringu tulemused näitavad, et 2025–2026. aastatel ellu viidavad ja siinse analüüsi raames hinnatavad maksumuudatused **vähendavad leibkondade toimetulekut, tabades valusamalt neid, kes on juba niigi sotsiaalmajanduslikult raskemas seisus**. Eriti keerulises olukorras on madala sissetulekuga inimesed, kes tihti kuuluvad ka mõnda teise riskigruppi. Kuigi soolise võrdõiguslikkuse seaduse järgi on riigiasutustel kohustus soolist võrdõiguslikkust süstemaatiliselt ja eesmärgistatult edendada, mõjutavad kõnealused maksumuudatused negatiivselt enim just haavatavas olukorras naisi. Arvutuste kohaselt väheneb sissetulek ja kasvab suhtelise vaesuse määr enim just üksikvanemate ja eakate seas, kus ka eelnevalt oli vaesusrisk väga kõrge. Veelgi enam tuli see esile naiste seas – suurim on mõju üksi elavatele vanemaealistele naistele (sissetulek väheneb 24 eurot kuus ilma automaksu arvestamata) ja üksikemaga leibkondadele (sissetulek väheneb 18 eurot kuus).

Enim avaldab haavatavas olukorras gruppidele negatiivset mõju just automaksu rakendamine ja käibemaksu ning aktsiiside tõus, kus soodustused või erisused suures osas puuduvad. Tulumaksutõusu ja julgeolekumaksu mõju eraldiseisvalt on madala sissetulekuga inimestele väiksem ja puudutab pigem keskmisest kõrgema sissetulekuga inimesi. Samas on ka maksuküüru kaotamise positiivne mõju suurem just keskmise ja kõrge sissetulekuga, tööealistele ja töötavatele inimestele, mis viib kokkuvõttes sissetulekute ebavõrdsuse kasvuni nii Eestis tervikuna, kui ka haavatavas olukorras gruppide seas.

Soovitus 1:

Maksumuudatuste ja aktsiisitõusude mõju hindamisel ei piisa mõju hindamisest kogu elanikkonna suhtes, vaid fookusesse tuleks seada sihtgrupid, keda kavandatavad muudatused potentsiaalselt kõige enam puudutavad. Eriti oluline on see haavatavas olukorras gruppide puhul, et vältida ebavõrdsuse suurenemist. Samuti tuleks võtta arvesse, et üks inimene võib kuuluda mitmesse riskirühma, mistõttu võib negatiivne mõju nende puhul võimenduda.

Maksumuudatuste mõjude eelhindamise käigus analüüsitakse iga muudatuse mõju eraldiseisvalt, kuid muudatuste mõju süsteemselt hinnatud ei ole. Arvesse ei ole võetud, et maksutõusud ja eelarvekärped on oma olemuselt kuhjuvad ja kuigi ühe muudatuse mõju võib olla väike, siis kokkuvõttes võib mõju osutuda suureks.

Analüüsi tulemused näitavad, et kuigi Eestis tervikuna ei ole maksutõusude koondmõju sissetulekutele väga suur (muutus sissetulekutes on keskmiselt vaid paar eurot), jaotub

selle mõju erinevate rühmade vahel ebaühtlaselt. Mõju ulatus on suhteline – madala sissetuleku ja kõrge vaesusriskiga inimese jaoks muudab toimetuleku keeruliseks ka 20-eurone sissetuleku vähenemine. Seda kinnitavad ka analüüsi tulemused, mille kohaselt enim kaotavad maksutõusudest just haavatavas olukorras grupid, kus sissetulekute vähenemine ulatub kuni 24 euronni kuus (ilma automaksu arvestamata).

Soovitus 2:

Poliitikamuudatuste planeerimise ja eelhindamiste käigus peaks hindama muudatuste mõju nii eraldiseisvalt kui ka võttes arvesse erinevate muudatuste koondmõju.

Maksumuudatused ja eelarvekärped suurendavad piirkondlikku ebavõrdsust. Ühelt poolt on maapiirkondades transpordiühendus kehvem, mistõttu on auto vajadus liikumiseks suurem ja automaksu mõju olulisem. Teiselt poolt ilmneb erinevate maksutõusude negatiivne mõju inimeste toimetulekule. Maapiirkondades on ka üldiselt sissetulekud madalamad, mistõttu maksutõusude rakendumisel halveneb toimetulek veelgi. Sellest tulenevalt eeldatavalt kasvab kohaliku omavalitsuse roll nii teenuste kui ka sotsiaalse pakkujana. Samas on **kohalike omavalitsuste võimekus toetuseid ja teenuseid pakkuda erinev**.

Soovitus 3:

Esmavajalikud teenused¹ peaksid olema kättesaadavad kõigile inimestele, olenemata piirkonnast, vanusest või sissetulekust. Selleks on vajalik omavalitsuste võimekust parandada ja ühtlustada. Samuti tuleb parandada riigi ja omavalitsuste vahelist koostööd.

Maksutõusude ja uute maksude kehtestamisel on lähtutud pigem universaalsusest ja erandid suures osas puuduvad. Maksutõusude leevendusmeetmetena pakutavad toetused on küll suunatud kindlale grupele (nt ühekordne mootorsõidukimaksu toetus puudega inimestele), kuid samas on tegemist pigem **universaalse lahendusega, mitte sihtrühma erinevaid vajadusi arvestava toetusega** (toetust said ka need, kellel ei ole autot) või **lühiajalise leevendusega** (nt ühekordne). Kuna eelarvekärbete tõttu on huvikaitseorganisatsioonid pidanud oma tegevusi koomale tõmbama, siis on ka teenused muutunud pigem universaalseks, kuigi vajalik oleks just kohandatud tugi.

¹ Näiteks mainiti intervjuudes huvigruppide esindajatega transporti, arstiabi, aga ka vaimse tervise teenuseid ja haridust.

Soovitus 4:

Mõjude hindamise käigus oleks vajalik detailsemalt välja selgitada need sihtgrupid, kes kõige rohkem muudatustest pihta saavad ja disainida neile sobivad toetused või leevendusmeetmed. Toetuste ja teenuste planeerimisel peaks lähtuma abivajadusest ja seda võimalusel ka sihtgrupi sees.

Eelarvekärped on vähendanud oluliselt organisatsioonide rahalist suutlikkust – rahalised vahendid vähenevad, kuid samal ajal ootused vähenenud ei ole. Lisaks on kasvanud surve palkade ja tööjõukulude kasvuks maksutõusude tõttu. See tähendab, et **organisatsiooni tööde ja tegevuste planeerimine muutub keerulisemaks ning võib tekkida vajadus vähendada organisatsiooni tegevusmahtu. Ressursipuuduse tõttu on ennetusega seotud tegevustele võimalik vähem rõhku panna.** Ekspertide hinnangul vähendab selliste teenuste kadumine inimeste usaldust riiklike institutsioonide vastu ning ebakindlus muudab inimesed ettevaatlikuks ka tarbimises ja tööga seotud muudatuste tegemisel (nt töökoha vahetus on riskantsem).

Soovitus 5:

Ennetustöö (ka nt ümberõpe, toetavad teenused) ja ühiskondlik teavitamine (selge kommunikatsioon) peaksid olema järjepidevad, et vältida toimetulekuraskustesse sattumist, vähendada inimeste ebakindlust ja suurendada usaldust riigi vastu.

Sissejuhatus

2024. aasta juulis Eesti Reformierakonna, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ja Erakond Eesti 200 vahel sõlmitud koalitsioonileppe (2024–2027)² kohaselt seati üheks eesmärgiks riigieelarve puudujäägi vähendamine ja julgeoleku tagamiseks ettenähtud vahendite suurendamine. Muudatustena nähti koalitsioonileppes muuhulgas ette julgeolekumaksu kehtestamist, tulumaksuvaba miinimumi kasvu, maksuküüru kaotamist ning kärpeid tööjõu- ja majandamiskuludes ning tegevus- ja sihtotstarbelistes toetustes. Lisaks eelnimetatule otsustati tõsta tulumaksu, maamaksu ja käibemaksu ning hakkas kehtima mootorsõidukimaks ehk automaks.

Seaduseelnõudes on enne muudatuste rakendumist hinnatud erinevate muudatuste eraldiseisvat mõju, kuid muudatuste koosmõju hinnatud ei ole. Samuti ei ole hinnatud detailselt maksutõusude ja eelarvekärbete mõju erinevatele haavatavas olukorras gruppidele. Kuigi ühe muudatuse mõju eraldiseisvalt võib olla väike, siis erinevate muudatuste koosmõju tervikuna võib avaldada oluliselt suuremat negatiivset mõju inimeste toimetulekule ja seda just haavatavas olukorras gruppide seas, kelle sissetulek on ka üldiselt madalam.

Uuringu eesmärgiks on hinnata perioodil 2025–2026 rakenduvate Vabariigi Valitsuse kehtestatud maksutõusude ja eelarvekärbete mõju haavatavas olukorras rühmadele ja nende toimetulekule.

Haavatavas olukorras sihtrühmadena on siinses analüüsis käsitletud soolise võrdõiguslikkuse seaduses ja võrdse kohtlemise seaduses toodud grupid, kuhu kuuluvaid inimesi võidakse diskrimineerida nende soo, rahvuse, rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse tõttu. Lisaks on analüüsi hõlmatud ka rühmad, kuhu kuuluvad inimesed, kes on sotsiaalmajanduslikus mõttes haavatavas olukorras, nt üksikvanemad, üksi elavad pensionärid, suhtelises vaesuses ja absoluutses vaesuses elavad inimesed.

Eelarvekärbete ja maksumuudatuste mõju haavatavas olukorras rühmadele on oluline analüüsida, kuna need meetmed võivad süvendada juba olemasolevaid sotsiaalmajanduslikke probleeme. Haavatavas olukorras rühmade – sh madala sissetulekuga inimeste, üksikvanemate, üksi elavate eakate, puuetega isikute ja teiste sotsiaalmajanduslikult ebasoodsas olukorras olevate inimeste – heaolu sõltub rohkem riigi sotsiaalkaitsehüvitistest ja avalikest teenustest võrreldes inimestega, kes ei kuulu

² Analüüsi läbiviimise ajaks ei ole veel uus koalitsioon detailset tegevusprogrammi kinnitanud ning pole täpselt teada, kas ja millised muudatused võivad edaspidi veel tulla.

haavatavates olukorras rühmadesse. Maksukoormuse suurenemine ja sotsiaalkaitsehüvitiste vähenemine võib nende toimetulekut oluliselt halvendada, suurendada vaesusrisi, ebavõrdsust ja takistada ligipääsu põhivajadustele, sh toidule, eluasemele, tervishoiu-, transpordi- ja haridusteenustele. Muuhulgas on oluline hinnata ka toetustega seotud suuremate muudatuste (nt puuetega inimeste sotsiaaltoetuse tõus, mootorsõidukimaksu leevendamise ühekordne toetus) mõju haavatavas olukorras rühmadele, et mõista, kas need meetmed suudavad leevendada eelarvekärbetest ja maksumuudatustest tulenevat negatiivset mõju vastavate gruppide toimetulekule.

Lisaks sellele, et haavatavas olukorras rühmade halvemusse seadmine ei ole võrdse kohtlemise põhimõttega kooskõlas, võib nende rühmade toimetulekuraskuste süvenemine riigile kaasa tuua pikemaajalisi majanduslikke kulusid. Analüüs võimaldab tuvastada, millised rühmad vajavad täiendavat tuge ja annab riigile võimaluse kujundada sihitud sekkumisi ja leevendusmeetmeid, aidates kaasa eelarvepoliitika kulude õiglasemale jaotumisele ühiskonnas ning võimaldab pikemas plaanis mh kulusid kokku hoida.

1. Ülevaade Vabariigi Valitsuse kehtestatud maksutõusudest ja eelarvekärbetest

1.1. Maksumuudatused ja nende leevendamiseks rakendatud meetmed³

Riigieelarve puudujäägi vähendamiseks ja parema julgeoleku tagamiseks on aastatel 2025–2026 rakendunud või rakendumas mitmed maksumuudatused, mis puudutavad nii otseseid makse (tulumaks), kaudseid makse (käibemaks, aktsiisid) kui ka täiendavate maksude lisandumist (automaks ja julgeolekumaks). Maksumuudatused rakenduvad ühtlaselt kõigile ja puuduvad erisused näiteks haavatavas olukorras rühmadele.

2025. aasta esimesest jaanuarist tõusis tulumaks 20% pealt 22%-ni. Samas kaotatakse 2026. aasta algusest ära maksuküür ja tõstetakse maksuvaba tulu. Hetkel kehtiva süsteemi kohaselt sõltub maksuvaba tulu suurus inimese sissetulekust ehk tulu kasvades maksuvaba tulu osa väheneb (kuni 654 eurot kuus, 7848 eurot aastas 2025. aastal). Alates 2026. aastast on maksuvaba tulu suurus 700 eurot kuus ja 8400 eurot aastas sõltumata inimese sissetuleku suurusest. Vanaduspensionäride maksuvaba tulu suurus on 776 eurot kuus ja 9312 eurot aastas⁴. Uue maksuna kehtestatakse julgeolekumaks, mis hakkab kehtima alates 2026. aastast ja mille suurus on 2%⁵.

Lisaks eelnimetatule hakkavad uued määrad kehtima ka tarbimismaksude ja aktsiisidega seondult. Käibemaksumuudatused jõustuvad kahes järgus. Majutuse (k.a. koos hommikusöögiga) **käibemaksumäär** tõusis alates 2025. aasta jaanuarist 9%-lt 13%-ni ning ajakirjandusväljaannete käibemaksumäär 5%-lt 9%-ni. Alates 2025. aasta juulist on käibemaksu standardmäär senise 22% asemel 24%. Riigi eelarvestrateegia 2025–2028 kohaselt tõstetakse ka alkoholi, tubaka, kütuse ja elektrienergia **aktsiise**.⁶ Alkoholi aktsiisimäära esmane tõus (5%) jõustus juba 2025. aasta jaanuarist ning jätkub 2026. aastal. Tubakatoodetega seotud aktsiisimäär tõuseb kahes järgus – 5% jaanuaris 2025 ja 5% juulis 2025⁷ ning tõus jätkub ka 2026. aastal. Alates maist 2025 suureneb

³ Maksumuudatuste ülevaade tugineb Maksu- ja Tolliameti ülevaatele aastatel 2025–2026 kehtima hakkavatest maksumuudatustest, kui ei ole tekstis viidatud teisiti. Kättesaadav: [Siit](#).

⁴ Vanaduspensionäride maksuvaba tulu suurus on külmutatud 2024. aasta tasemele (RES2024–2027).

⁵ Kuna julgeolekumaksu täpsemad detailid on veel arutlemisel, lähtutakse siinses töös analüüsi hetkel teadaolevast avalikust informatsioonist ehk plaani kohaselt rakendub maks sarnaselt tulumaksule (mitte esimesest eurost alates).

⁶ Riigi eelarvestrateegia 2025 – 2028, Koostaja: Rahandusministeerium, Tallinn, 2024. Kättesaadav: [Siit](#).

⁷ Aktsiisid. Maksud ja tasumine, Maksu- ja Tolliamet, viimati uuendatud 10.12.2024. Kättesaadav: [Siit](#).

aktsiis nii elektrienergiale (1,45 eurolt 2,1 eurole megavatt-tunni kohta⁸) kui ka kütusele – nt maagaasi aktsiis suureneb 18%, vedelgaasi aktsiis 23%, diiselkütuse ja ka kerge kütteõli aktsiis 7%. 2025. a juulis suureneb ka pliivaba bensiini aktsiis 5%. Kütuse- ja elektrienergia aktsiiside tõus jätkub 2026. aastal. Rahandusministeeriumi hinnangul jääb aktsiiside tõusu mõju tarbimishindadele väikeseks ehk tarbijahinnaindeks suureneb vaid 0,03%⁹. Leibkondade ehk kodumajapidamiste kulutusi mõjutab kõige enam üheaegselt toimuv käibemaksu ja bensiini aktsiisi tõus¹⁰.

2025. aasta algusest rakendus uue maksuna **mootorsõidukimaks ehk automaks** (varamaks), mille maksusumma on individuaalne (baasosa, CO2 ja täismassi põhjal arvutatud osa)¹¹. Lisaks tuleb auto esmakordsel registreerimisel maksta ka registreerimistasu. Mootorsõidukimaksu leevendamiseks makstakse ühekordse toetusena puuetega inimestele mootorsõidukimaksu leevendamise toetust. 2025. aastal muutuvad ka **maamaksumäärad**. Elamumaa ja maatulundusmaa maksimaalne maksumäär kasvab 0,5%-lt 1%-ni maa maksustamishinnast aastas¹². Maamaksumäära tõusu leevendamiseks tõstetakse ka maamaksu tõusu piirmäära ehk kaitsemehhanismi 10%/5 euro pealt 50%/20 euron.

Puuetega inimeste kui haavatavas olukorras grupi toetamiseks maksutõusude ajal otsustati tõsta ka **puuetega inimeste toetusi**. Raske puudega lastele või harvikaiguse toetust saavatele lastele tõuseb toetus 161,09 eurolt 180 euron

Eelkirjeldatud maksumuudatusi illustreerib joonis 1.

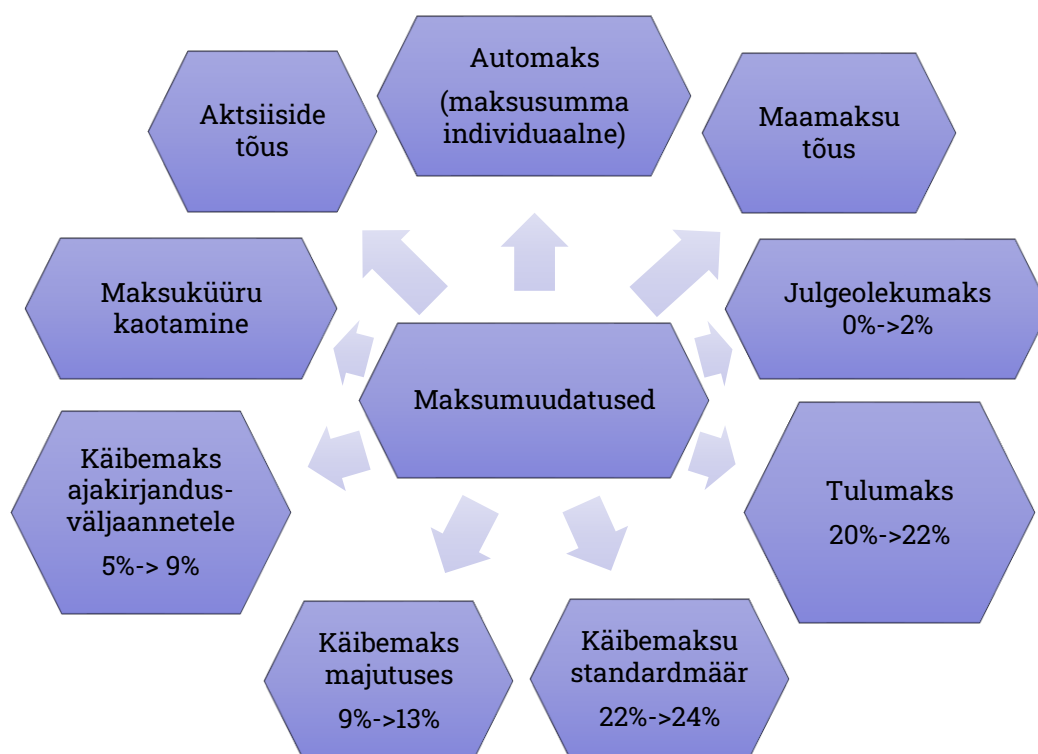
⁸ Enefit'i hinnangul on mõju keskmisele kodutarbijale kaks kuni neli eurot aastas. Allikas: Ministeerium: aktsiisitõusude mõju pole märkimisväärne, ERR, 30.04.2025. Kättesaadav: [Siit](#).

⁹ Ministeerium: aktsiisitõusude mõju pole märkimisväärne, ERR, 30.04.2025. Kättesaadav: [Siit](#)

¹⁰ Kattai: bensiiniaktsiisi tõus koos käibemaksu tõusuga annab kõvasti tunda, ERR, 02.05.2025. Kättesaadav: [Siit](#).

¹¹ Mootorsõidukimaks. Maksud ja tasumine, Maksu- ja Tolliamet, viimati uuendatud 01.01.2025. Kättesaadav: [Siit](#).

¹² Maamaks. Maksud ja tasumine, Maksu- ja Tolliamet, viimati uuendatud 19.02.2025. Kättesaadav: [Siit](#).

Joonis 1. Maksumuudatused aastatel 2025–2026

Allikas: autorite koostatud dokumendianalüüsi põhjal.

1.2. Eelarvekärped¹³

Eelarve puudujäägi vähendamiseks otsustati lisaks maksumuudatustele kärpida tööjõu- ja majandamiskulusid ning tegevus- ja sihtotstarbelisi toetuseid, aga ka mõningaid tervise- ja sotsiaalvaldkonna toetuseid. Tervisevaldkonnas langetatakse 2026. aastast **ajutise töövõimetuse ülempiiri** kahekordsele üle-eelmise kalendriaasta keskmisele sotsiaalmaksuga maksustatavale tulule (ei puuduta tööandja makstavat osa). Lisaks tõsteti 2025. aasta aprillis ambulatoorse eriarstiabi **visiiditasu** 20 euron. Selles osas tehakse **erisus mõningatele haavatavas olukorras gruppidele** (toimetulekutoetuse saajad, vähenenud töövõimega inimesed, alla 19-aastased lapsed, lapseootel naised, üle 63-aastased, töötud), kellele jääb kehtima varasem visiiditasu määr 5.¹⁴ **Retseptitasu** tõusis 2025. aasta jaanuarist 2,5 eurolt 3,5 euron ning **voodipäevatasu** tõusis aprillist 2,5

¹³ Eelarvekärbete ülevaade tugineb Riigi eelarvestrateegia 2025–2028 dokumendile, kui ei ole tekstis viidatud teisiti. Riigi eelarvestrateegia 2025 – 2028, Koostaja: Rahandusministeerium, Tallinn, 2024. Kättesaadav: [Siit](#).

¹⁴ Vanemahüvitise ja tervishoiu rahastamise seadusemuudatuste arutelu jätkub Riigikogus, Sotsiaalministeerium, lisatud 26.09.2024. Kättesaadav: [Siit](#).

eurolt 5 euroni. Samas vähendati alates 2025. aasta jaanuarist patsiendi omaosalust statsionaarses õendusabis 15%-lt 10%-le.

Sotsiaalvaldkonna suuremad kärped puudutavad **vanemahüvitise ülempiiri** langetamist ja **üksi elava pensionäri toetuse** kadumist ööpäevaringse hooldusteenuse saajatele. Vanemahüvitise ülempiir langeb kolmekordselt üle-eelmise kalendriaasta keskmiselt sotsiaalmaksuga maksustatavalt tulult kahekordsele. Lisaks lõpetatakse **üle 3-aastase lapsega kodus oleva vanema eest sotsiaalmaksu maksmine**. Töövaldkonnas on kavas **kaotada töötutoetus**, mida asendaks baasmääras töötuskindlustushüvitis. Kui töötutoetust makstakse ka tööga võrdsustatud tegevuste alusel (nt õppimine, ajateenistus, alla 8 aastase lapse kasvatamine jne), siis baasmääras töötuskindlustushüvitise saamise aluseks on üksnes varasem töötamine. Samas tekib õigus baasmääras kindlustushüvitisele ka vabatahtliku töötuse korral (praeguse süsteemi korral saab töötuskindlustushüvitist üksnes sunnitus töötuse korral (nt koondamine, tähtajalise lepingu lõppemine jne). Eelnõuga¹⁵ luuakse erandina toimetulekutoetuse maksmise võimalus kuni 24-aastastele perest eraldi elavatele õpilastele ja üliõpilastele, kui nende suhted pereliikmetega on katkenud või vanematel puudub võimekus oma lapsi toetada. Kehtiva olukorra järgi makstakse toetust vaid siis, kui eraldi elava õppuri pere on eelneval või jooksva kuul toimetulekutoetuse saaja. Seaduseelnõu on Riigikogu menetluses ja eeldatavasti peaksid muudatused jõustuma 2026. aasta algusest.

Lisaks sisaldab riigi eelarvestrateegia eelarvekärpeid ka **riigiasutuste¹⁶ (sh ametiasutuste, sihtasutuste, riigiettevõtete) tööjõu- ja majandamiskuludes ning tegevus- ja sihtotstarbelistes toetustes**. Perioodil 2025–2027 on kärpeme suurus kolme aasta jooksul 10%.

Haavatavas olukorras gruppe puudutavad peamiselt järgnevad eelarvekärbete kokkuhoiukohad: pikenevad **menetluste tähtajad**, kärbitakse **Sotsiaalministeeriumi tegevus- ja sihtotstarbelisi toetusi** ning vähendatakse **üldhariduse, noorte ja keelevaldkonna** eelarvet.

¹⁵ Töötuskindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 519 SE, Riigi Teataja. Kättesaadav: [Siit](#).

¹⁶ Kärped puudutavad järgnevaid asutusi: Riigikantslei, Haridus- ja Teadusministeerium, Justiits- ja Digiministeerium, Kliimaministeerium, Kultuuriministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Välisministeerium.

Menetluste tähtaegade pikenemine puudutab nt Sotsiaalkindlustusameti poolt puude raskusastme tuvastamist, pensioni ja perehüvitiste taotluste menetlemist ning pensionide ja sotsiaaltoetuste väljamaksmist.¹⁷

Sotsiaalministeeriumi tegevus- ja sihtotstarbeliste toetuste suuremad kärped on seotud vabaühendustele suunatud strateegiliste partnerluste toetuse vähenemisega veerandi võrra¹⁸. Viimane mõjutab nii vaimse tervise, lapse heaolu kui teiste sotsiaalvaldkonnaga seotud vabaühenduste tegevusi.

Üldhariduse, noorte ja keelevaldkonna kärbe¹⁹ on 2025. aastal 15,6 mln eurot ning selle raames vähendatakse tegevustoetusi²⁰, mis puudutavad ka noorteorganisatsioonide tegevust. Huvihariduse kättesaadavust mõjutab eeldatavalt kohalike omavalitsuste huvihariduse toetuse vähendamine 10% ehk 1 mln euro võrra.

¹⁷ Vanemahüvitise ja tervishoiu rahastamise seadusemuudatuste arutelu jätkub Riigikogus, Sotsiaalministeerium, lisatud 26.09.2024. Kättesaadav: [Siit](#).

¹⁸ Riik kärbib enesetappude ja sõltuvusprobleemide ennetamiseks mõeldud raha, ERR, 30.09.2024. Kättesaadav: [Siit](#).

¹⁹ Kristina Kallas: riigieelarve üks prioriteete on eestikeelsele haridusele ülemineku reform, Haridus- ja Teadusministeerium. Avaldatud 25.09.2024. Kättesaadav: [Siit](#).

²⁰ Noortevaldkonna avaliku pöördumise faktiliht. Eesti Noorteühenduste Liit. Kättesaadav: [Siit](#).

2. Milline on maksutõusude ja eelarvekärbete mõju haavatavas olukorras gruppidele?

Järgnevalt analüüsitakse perioodil 2025–2026 rakenduvate peamiste maksutõusude ja eelarvekärbete mõju haavatavas olukorras rühmade toimetulekule. Poliitikamuudatuste mõjude hindamiseks kasutati EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudelit, tuginedes Eesti 2023. aasta registripõhistele sisendandmetele terve rahvastiku kohta (tulumaksu tõus, puuetega inimeste toetuse tõus, julgeolekumaksu kehtestamine ja maksuküüru kaotamine) ning avalikult kättesaadavale statistikale ja varasematele uuringutele (bensiiini ja diislikütuse aktsiisi²¹ ning käibemaksu tõus). Täiendavalt viidi läbi ka 6 intervjuud haavatavas olukorras gruppide huvikaitseorganisatsioonide esindajatega. Täpsem metoodika kirjeldus on leitav lisadest (vt Lisa 1).

Analüüsi tulemused näitavad, et 2025–2026. aastatel ellu viidavad maksumuudatused vähendavad leibkondade sissetulekut²² ja toimetulekut, tabades eeldatavalt eriti valusalt neid, kes on juba niigi majanduslikult raskemas seisus. Näiteks väheneb arvutuste järgi sissetulek ja kasvab suhtelise vaesuse määr²³ enim just üksikvanemate ja eakate seas, kus ka eelnevalt oli suhteline vaesus väga kõrge (suhtelise vaesuse määr üle 50%). Veelgi enam tuli see esile naiste seas – üksi elavad vanemaealised naised ja üksikemad on neist enim mõjutatud. Maksutõusude ja kärpmete suurem negatiivne mõju haavatavas olukorras gruppidele toodi välja ka intervjuudes nende gruppide huvikaitseorganisatsioonide esindajatega.

²¹ Analüüsis on hinnatud koos käibemaksu tõusuga ka bensiiini ja diislikütuse aktsiisi mõju, kuivõrd eeldatavalt on need erinevatest aktsiisitõusudest kõige olulisema mõjuga muudatused. Vt ka [ERR, 02.05.25](#).

²² EUROMOD analüüsi hinnangutes on sissetulekuks ekvivalentnetosissetulek. Ekvivalentnetosissetuleku arvutamiseks leitakse leibkonna kogu netosissetulek, mis jagatakse tarbimiskaalude summaga (et võtta arvesse leibkonna koosseisu). Esimese täiskasvanud liikme kaal on 1, iga järgmise vähemalt 14-aastase liikme kaal on 0,5 ja kõigi alla 14-aastaste kaal on 0,3. Tegemist on kättesaadava tuluga (netosissetulek), kus maksud on sissetulekust maha arvestatud. Arvesse on võetud nii tõine tulu kui ka muud tulud ja toetused (sh nt pensionid, peretoetused, vanemahüvitis, töötushüvitised jne).

²³ Statistikaameti metoodika: „Suhteline vaesus tähendab, et leibkonna tarbimiskaale arvestav sissetulek jääb allapoole suhtelise vaesuse piiri. Suhtelise vaesuse piir arvutatakse ekvivalentnetosissetuleku alusel, mis võtab arvesse leibkonna koosseisu ehk leibkonna kogunetosissetulek on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga. Suhtelise vaesuse piir on 60% leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku mediaanist.“ Sama arvutuskäiku kasutatakse ka EUROMODi analüüsis suhtelise vaesuse leidmiseks.

Alati maksutõusudest saavad pihta kõige nõrgemad kõige valusamalt. See on [maksutõusudesse] sisse kodeeritud.

Eriti keerulises olukorras on madala sissetulekuga inimesed, kes tihti kuuluvad ka mõnda teise riskigruppi (nt vanemaealised, lasterikkad pered, puuetega inimesed, üksikvanemad jne). Seega, maksutõusude mõju ei ole lineaarne, vaid lõikub mitmete haavatavust suurendavate teguritega (nt vanus, puue, sissetulek, perekoosseis), mille koosinemisel mõju võimendub. Intervjuus toodi välja, et kõige haavatavamas olukorras on inimesed, kes kuuluvad mitmesse riskigruppi – näiteks pagulased, väikese sissetulekuga, krooniliste haigustega, puuetega või ilma lähedasteta inimesed.

Kõige ohustatumad on need inimesed, kellel on mitu riskigruppi. Kui sa oled vähem pensionit saav inimene ja sul samal ajal on ka mingisugused puuded või kroonilised haigused, siis loomulikult sellised asjad üksteist võimendavad. Sa pead tegema täiendavaid kulusid oma puudega seoses, sa pead tegema täiendavaid kulusid oma ravimitega seoses ja kui su pension on väike, siis hakkavadki need probleemid kuhjuma või üksteist veel võimendama.

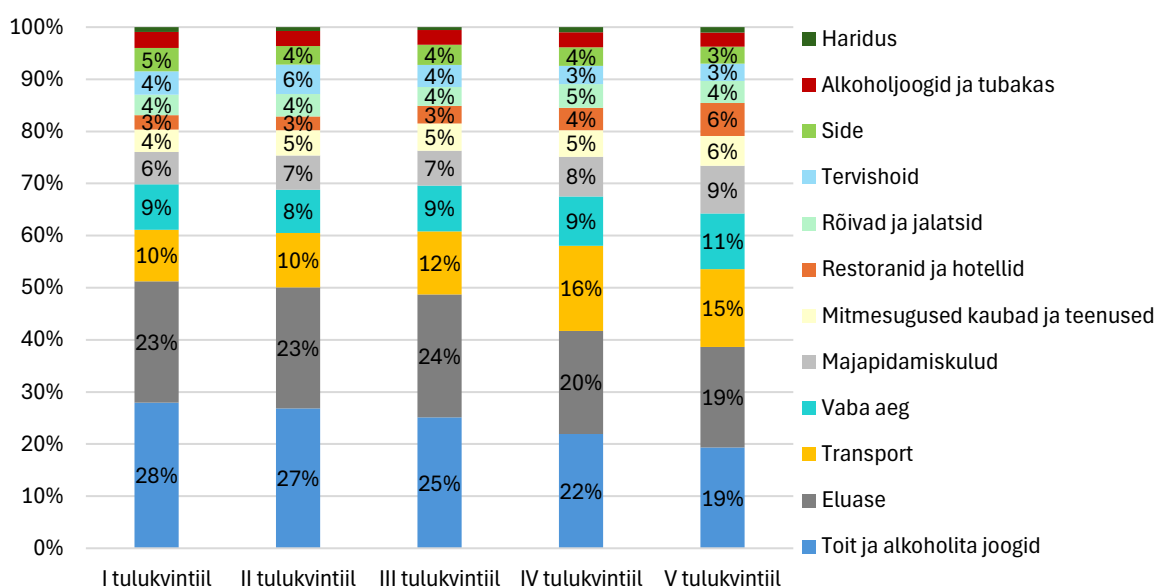
Intervjuudest järeldub, et haavatavas olukorras gruppidele ja madala sissetulekuga inimestele avaldab negatiivset mõju just automaksu rakendamine ja käibemaksu tõus, kus soodustused või erisused suures osas puuduvad. Automaksu mõju on suurem hajaasustusega piirkondades, kus piiratud ühistranspordiühenduse tõttu on isikliku sõiduauto omamine sageli vältimatu, sealhulgas ligipääsuks olulistele teenustele nagu arstiabi või laste huviringid.

Käibemaksu ning bensiini ja diislikütuse (edaspidi *kütuseaktsiis*) tõusu mõju ulatus oleneb nii leibkonna sissetulekust kui tarbimisharjumustest. Mõjutab ka see, kui suure osa moodustavad käibemaksuga (sh käibemaksu erandiga) maksustatavad kululiigid leibkonna tarbimisest. Analüüs näitab, et käibemaksu ja kütuseaktsiisi tõusu muudatused toovad kaasa tarbimiskulude suurenemise keskmiselt 136 euro võrra aastas leibkonnaliikme kohta²⁴. Leibkondade keskmist suurust arvestades suurenevad käibemaksu tõusu tõttu tarbimiskulud keskmiselt 283 euro võrra aastas. Samas ei ole arvutustes arvestatud, et tegelik tarbimiskulude kasv leibkonnas oleneb lisaks leibkonna suurusele ka sellest, et teatud kaupu ja teenuseid kasutavad vaid osad

²⁴ Eeldusel, et tarbitavad kogused jäävad samaks ja tarbimisharjumusi ei korrigeerita suurenenud hindade tõttu. Eeldatud on, muudatused rakenduvad kogu aasta peale olenemata nt sellest, et bensiini aktsiis või käibemaksu tõus rakendub poole aasta pealt.

leibkonnaliikmed ning teatud kulud (nt eluasemekulud) jagunevad kõikide leibkonnaliikmete peale (ühistarbimise osa).

Statistikaameti 2020. aasta leibkonna eelarve uuringu tarbijahindadega korrigeeritud andmete alusel moodustavad tarbimiskuludest suurima osa kõikides leibkonnatüüpides kulutused toidule ja mittealkohoolsetele jookidele (olenevalt leibkonnatüübist 20–29% tarbimiskuludest).²⁵ Tulukvintiilide võrdluses on tarbimiskulutuste summa I tulukvintiilis²⁶ 2,7 korda väiksem kui V tulukvintiilis ning see tähendab seda, et muudatuste tulemusena suureneb tarbimiskoguste samaks jäämisel tarbimiskulu leibkonnaliikme kohta I tulukvintiilis 83 euro võrra ja V tulukvintiilis 232 euro võrra. Samuti erineb tulukvintiilis tarbimiskulutuste jaotus – madalamates tulukvintiilides on lisaks toidule ja mittealkohoolsetel jookidele tehtavatele kuludele suurem osakaal ka eluasemekuludel ning tervishoiukuludel (joonis 2). Samas kõrgemates tulukvintiilides tehakse enam kulutusi transpordile, vabale ajale ning restoranidele ja hotellidele.

Joonis 2. Tarbimiskulude jaotus leibkonna tulukvintiili järgi

Allikad: Statistikaameti 2020. a leibkonna eelarve uuringu andmete ja tarbijahindade alusel korrigeeritud tarbimiskulud 2024. aastaks, autorite arvutused.

²⁵ Enamikes leibkondades järgnevad sellele enamasti kulutused eluasemele või transpordile. Vaid üksinda elavate 65-aastaste ja vanemate elanike seas on kolmandaks tarbimiskuluks tervishoiukulud. Vt detailsemat jaotust lisadest (Lisa 2).

²⁶ Statistikaameti metoodika: „Leibkondade variatsioonrida jaotatuna viide võrdsesse ossa; jaotuspunkte nimetatakse kvintiilipunktideks ja nende vahelisi variatsioonireas osi kvintiilivahemikeks ehk kvintiilideks. Esimesse tulukvintiili kuuluvad leibkonnad, kelle sissetulek on väiksem kui esimene tulukvintiilipunkt, ja viiendasse tulukvintiili need, kelle sissetulek ületab neljanda tulukvintiilipunkti, seega on äärmised kvintiilivahemikud tegelikult lahtised (ühe otspunktiga).“

Seetõttu võib eeldada, et muudatuste mõju avaldub leibkondadele erinevalt – käibemaksu standardmäära suurenemine mõjutab kõiki leibkondi, kuid näiteks majutusteenuse käibemaksu tõus mõjutab enam kõrgematesse tulukvintiilidesse kuuluvaid leibkondi. Kuigi siinses analüüsis ei hinnata tarbimiskäitumise ja harjumuste muutust, siis võib eeldada, et madalamates tulukvintiilides suureneb sundkulutuste (nt toit, eluase) osakaal ja teisalt väheneb näiteks vabale ajale või ka restoranidele ja hotellidele tehtavate kulutuste osakaal võrreldes kõrgematesse tulukvintiilidesse kuuluvate leibkondadega.

Käibemaksutõusu suuremat negatiivset mõju madala sissetulekuga inimestele toodi välja ka intervjuudes. Eriti teravalt tuleb negatiivne mõju esile nii romade, pagulaste, vanemaealiste, vägivalda kogenud naiste kui ka üksikvanematega ja lasterikaste perede puhul.

Seevastu on tulumaksutõusu mõju madala sissetulekuga inimestele mõnevõrra väiksem võrreldes keskmise ja kõrgema sissetulekuga inimestega. Alumistes sissetulekudetsiilides väheneb kuine sissetulek ligikaudu 2 euro võrra kuus (-0,3%), ülemistes ligikaudu 57 euro võrra (-1,8%). Mõju ebavõrdsusele on ajutiselt isegi positiivne – Gini koefitsiendi väärtus²⁷ väheneb 0,3850 pealt 0,3830 peale. Seda selgitab veel 2025. aastal kehtiv maksusüsteem, kus tulumaksuvabastuse osa väheneb sissetuleku kasvades. Seega madalama sissetulekuga inimestele kehtib suurem tulumaksuvabastus ja tulumaksutõusu negatiivne mõju neile on väiksem või lausa olematu. Samas mõjutab maksutõus siiski negatiivselt kõikidesse sissetulekudetsiilidesse kuuluvaid inimesi, viies ka suhtelise vaesuse määra kasvuni (19,8%→20,03%). Puuetega inimeste sotsiaaltoetuse tõus ja mootorsõidukimaksu leevendamise toetus mõjutasid positiivselt just madalama sissetulekuga inimesi ja nende toimetulekut, kuid ei katnud siiski tulumaksutõusu negatiivset mõju puuetega inimestele (vt ka ptk 3.4). Ka suhtelise vaesuse määr tervikuna jäi siiski mõnevõrra kõrgemaks algsest (19,8% vs. 20,0%). Samas absoluutse vaesuse määr²⁸ poliitikamuudatuste tulemusena ei kasvanud (püsis 4,1% peal).

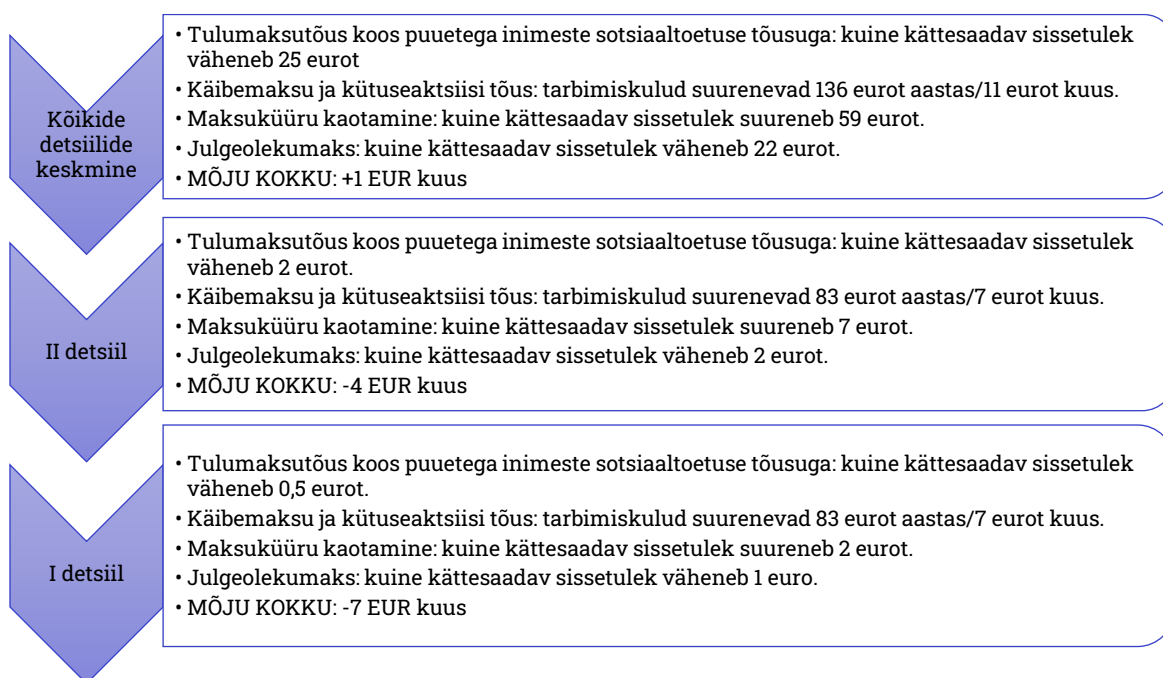
Maksuküüru kaotamine 2026. aastal aga suurendab taas ebavõrdsust (Gini 0,3853 vs. 0,3874), sest muudatuse positiivne mõju on suurem just keskmise ja kõrgema

27 Statistikaamet on Gini koefitsiendi defineerinud järgmiselt: "ekvivalentnetosissetuleku taseme järgi reastatud rahvastiku kumulatiivse osatähtsuse ja nende kumulatiivse ekvivalentneto-sissetuleku seos. Gini koefitsiendi väärtus jääb nulli ja ühe vahele. Mida lähemal nullile, seda võrdsem on sissetulekute jaotus riigis, mida lähemal ühele, seda ebavõrdsem."

28 Absoluutse vaesuse määr kirjeldab inimeste osatähtsust, kelle ekvivalentnetosissetulek jääb alla absoluutse vaesuse piiri (arvestuslik elatusmiinimum). 2023. aastal oli absoluutse vaesuse piir 338,2 eurot. Allikas: Statistikaamet.

sissetulekuga inimestel, kellel enne maksuvabastus puudus või oli palju madalam. Julgeolekumaksu kehtestamine omakorda vähendab ebavõrdsust (Gini 0,3874 vs. 0,3857), kuid mitte siiski enam sellele tasemele, mis ta oli 2025. aastal. Seega 2025. aasta ja 2026 aasta võrdluses ebavõrdsus siiski kasvab.

Joonisel 3 on esitatud maksumuudatuste koondmõju madala sissetulekuga inimestele võrreldes kõikide detsiilide keskmisega. Tulemustest ilmneb, et maksumuudatuste negatiivne mõju avaldub enim just alumistes sissetulekudetsiilides (I ja II detsiil). Kui kõrgemates detsiilides aitab maksuküüru kaotamine maksutõusude negatiivset mõju tasakaalustada, siis alumistes detsiilides see abiks ei ole. Tulumaksutõusu mõju on alumistele detsiilidele (eurodes) väiksem, kuid suurem negatiivne mõju neile tuleneb just käibemaksutõusust.

Joonis 3. Maksutõusude mõju madala sissetulekuga inimestele võrreldes keskmisega.

Allikas: autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeli põhjal, kasutades 2023. aasta registripõhiseid sisendandmeid.

Märkused: Mootorsõidukimaksu leevendustoetus on arvestatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuse hulka.

Seaduseelnõudes ja nende seletuskirjades ei ole detailselt esitatud mõju haavatavas olukorras gruppidele ega analüüsitud erinevate poliitikamuudatuste koosmõju. Kuigi ühe maksutõusu mõju eraldiseisvana võib olla väike, siis võttes arvesse kõiki muutusi – käibemaksu kasv, julgeolekumaks, tulumaksu tõus, automaks – on mõju tervikuna siiski päris suur ja seda just haavatavas olukorras gruppidele. Haavatavas olukorras sihtrühmade huvikaitseorganisatsiooni esindaja tõi intervjuus esile, et riikliku poliitika

kujundamisel jääb haavatavas olukorras rühmade olukord sageli ebapiisavalt käsitlemata.

Ma julgen väita, et viimastel aastatel on mõjude hindamine muutunud oluliselt pealiskaudsemaks. Ma tean väga hästi, milline üks mõjude hindamine peaks välja nägema [kuna olen töötanud riigiasutuses] ja kui põhjalik see tegelikult olla saab. See on oluliselt pealiskaudsemaks läinud ja kohati seda ei tehta üldse. Ütleme: võtad eriarsti visiiditasu ja näitad selle ühe väikese jupi hinna, siis mis see siis ära ole – see mõni euro. Aga siis kui võtad kõik need muudatused kokku, siis on hoopis teine pilt.

Samuti on mõju ulatus alati suhteline – inimesele, kellel oli juba varasemalt keeruline toime tulla, avaldab ka väga väike sissetuleku langus olulist mõju. Seda näitab ka selle uuringu raames läbi viidud analüüs – suhtelise vaesuse määr kasvab just üksikemade ja pensionäride hulgas. Haavatavas olukorras gruppide huvikaitseorganisatsiooni esindaja rõhutas vajadust sihipärasema poliitikakujundamise järele, eriti olukorras, kus eelarve tasakaalustamiseks kavandatakse maksutõuse ja eelarvekärpeid.

Ilmselgelt riigil on raha vaja ja me saame sellest kõigest aru, aga siis tulekski pigem sihistada abi just nendele gruppidele, keda see kõige rohkem mõjutab. Ma arvan, et ministriumid võiksid tegelikult kaardistada oma haldusalas need grupid, kes saavad kõige rohkem pihta nende kärbetega.

Ekspertide hinnangul toob avalike teenuste kättesaadavuse vähenemine ja haavatavas olukorras gruppide toimetuleku halvenemine kaasa usalduse languse riigi suhtes ning suurendab inimeste tunnetuslikku ebakindlust. Seda peetakse potentsiaalseks julgeolekuohuks, kuna riigi ja kodanike vahelise sideme nõrgenemine võib õõnestada sotsiaalset sidusust ühiskonnas.

Järgnevalt analüüsitakse maksumuudatuste ja eelarvekärbete mõju haavatavas olukorras gruppide lõikes.

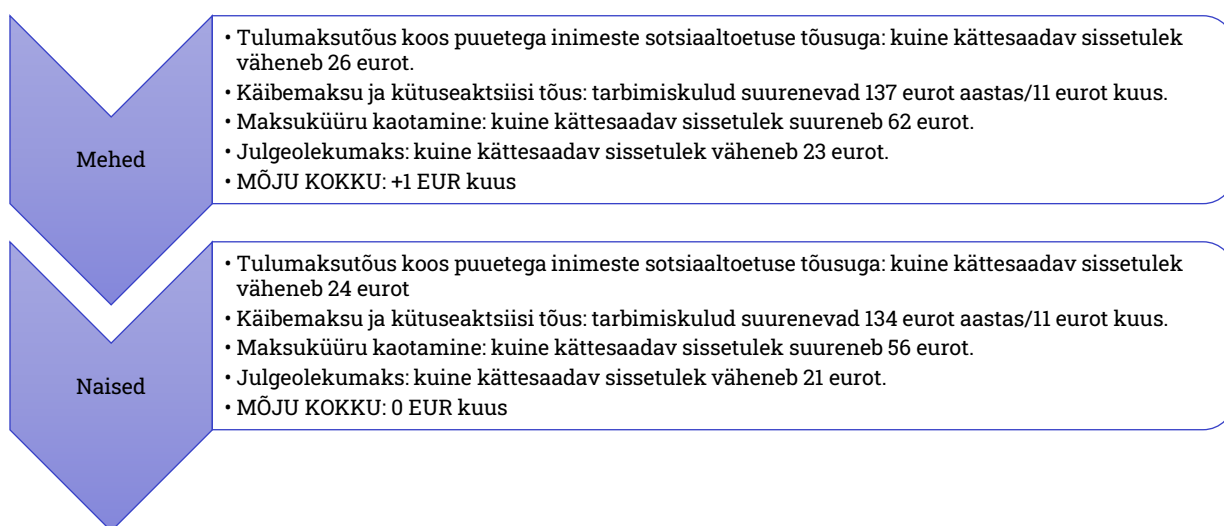
2.1. Mõju sugude lõikes

Eestis on üks Euroopa Liidu kõrgemaid soolisi palgalõhesid. Statistikaameti andmetel oli 2024. aastal meestöötajate keskmine brutotunnipalk 12,3 eurot, kuid naiste palk 10,7 eurot.²⁹ Seega kuuluvad naised suurema tõenäosusega ka madalama sissetulekuga

²⁹ Eesti Statistika andmebaas, tabel PA5335: Sooline palgalõhe tegevusala (EMTAK 2008) järgi.

inimeste hulka. Lisaks on naised ka teistes riskirühmades sagedasti esindatud. Üksikvanema lapse toetuse saajatest 99% on naised³⁰. Vanemapuhkusel viibimine (ja ka vanemahüvitise lae vähendamine) mõjutab samuti enam naisi, sest naised on vanemapuhkusel pikema perioodi vältel³¹. Naiste keskmine oodatav eluiga on meestega võrreldes pikem, mistõttu on naisi ka pensionäride hulgas rohkem – meeste osatähtsus pensionisaajate üldarvus on vaid 37,4%³². Vähenenud töövõimega inimeste hulgas on naisi ja mehi peaaegu võrdselt. Puuduva töövõimega inimeste seas on mehi veidi rohkem (54% vs. 46%), kuid osalise töövõimega inimeste seas on enam naisi (56% vs. 44%).

Joonisel 4 on esitatud maksutõusude koondmõju sugude lõikes. Kui meeste lõikes kuine kättesaadav keskmine sissetulek suureneb 1 euro võrra kuus, siis naiste seas on mõju tervikuna 0 eurot. Seega suuri erinevusi sugude lõikes ei esine.

Joonis 4. Maksutõusude mõju sugude lõikes

Allikas: autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeli põhjal, kasutades 2023. aasta registripõhiseid sisendandmeid.

Märkused: Mootorsõidukimaksu leevendustoetus on arvestatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuse hulka.

Tulumaksutõusu tõttu väheneb meeste ja naiste kättesaadav sissetulek vastavalt 1,46% vs. 1,42% ja suhteline vaesus suureneb 0,21 protsendipunkti vs. 0,23 protsendipunkti. Kui

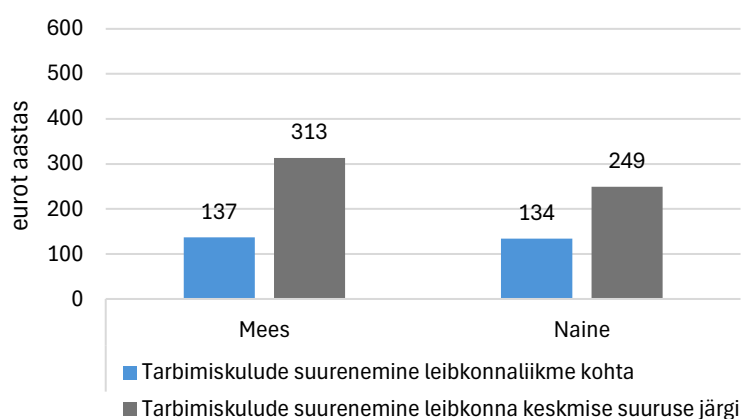
³⁰ Arrak, K., Koppel, K., Toim, K., Laurimäe, M., Pall, K., Kadarik, I., Viks-Binsol, P. (2024). Andmepõhise personaliseerituse potentsiaal ja mõju sotsiaal- ja haridusvaldkonna avalikes teenustes ja toetustes. Civitta Eesti AS, Sihtasutus Mõttekoda Praxis.

³¹ Arrak, K., Koppel, K., Toim, K., Laurimäe, M., Pall, K., Kadarik, I., Viks-Binsol, P. (2024). Andmepõhise personaliseerituse potentsiaal ja mõju sotsiaal- ja haridusvaldkonna avalikes teenustes ja toetustes. Civitta Eesti AS, Sihtasutus Mõttekoda Praxis.

³² Eesti Statistika andmebaas, tabel SK110: Riiklik pensionikindlustus, 1. jaanuar.

vaadata aga vaesuse näitajaid leibkonnatüüpide lõikes (nt üksikema lastega, üksi elav naissoost pensionär), siis on mõju naistele oluliselt kõrgem (vaesuse määr tõuseb 0,48 pp vs. 0,22 pp).

Käibemaksu ja kütuseaktsiisi muudatuste tulemusena suurenevad leibkonna tarbimiskulud liikme kohta aastas 137 euro võrra kui leibkonnapea on mees ning 134 euro võrra kui leibkonnapea on naine (joonis 5). Võimaliku kulu suurenemise mõju ulatust mõjutab kindlasti see, milline on leibkonna sissetulek ja kui suure osa tarbimiskulud sellest moodustavad. Samuti mõjutab leibkonna koosseis ja suurus (näiteks on naissoost leibkonnapeaga leibkondade keskmine suurus väiksem kui meessoost leibkonnapeaga leibkondades, kuivõrd naissoost leibkonnapeaga leibkondades on enam üksi elavaid vanemaealisi või ka üksikvanemaid).

Joonis 5. Käibemaksu ja kütuseaktsiisi muudatuse mõju tarbimiskuludele aastas leibkonnapea soo järgi

Allikad: Statistikaameti 2020. a leibkonna eelarve uuringu andmete ja tarbijahindade alusel korregeeritud tarbimiskulud 2024. aastaks, Eurostati 2020. aasta andmed tarbimiskulude detailjaotuse kohta; autorite arvutused ja eeldused.

Samuti mõjutab käibemaksu suurenemist see, milline on senine tarbimiskulude struktuur. Leibkonnapea soo järgi nähtub, et kui mees on leibkonnapea, siis on peamiste ehk toidu ja alkoholita jookide ning eluasemekulude osakaal tarbimiskuludest mõnevõrra väiksem kui siis, kui leibkonnapeaks on naine (Lisa 2 joonis A4). Samas on aga transpordikulude osakaal suurem sel juhul, kui leibkonnapeaks on mees ning mõnevõrra enam tehakse sel juhul kulutusi ka restoranidele ja hotellidele. Seevastu kui naine on leibkonnapea, siis tehakse mõnevõrra enam kulutusi tervishoiule.

EUROMOD registriandmetel maksis maamaksu 2023. aastal 269 186 inimest, neist 130 930 olid mehed ja 138 256 naised. Samas keskmine maksusumma oli naiste seas madalam kui meeste seas (6 eurot kuus vs. 4 eurot kuus). Seega on ka maamaksutõusu mõju eeldatavasti meeste seas kõrgem. Siiski sõltub mõju ulatus täpsemalt elukoha omavalitsusest ja seal kehtivast maksumäärast.

Eriti haavatavas seisus on vägivaldsetes suhetes naised. Haavatavas olukorras olevate gruppide esindaja sõnul mõjutavad käibemaksu, mootorsõidukimaksu, tulumaksu, arsti visiiditasu ja bensiinihindade tõus tugikeskuse teenust kasutavaid naisi väga tugevalt. Peredel, kes elavad miinimumilähedase sissetulekuga, teeb ka 20 euro suurune palga vähenemine elu keerulisemaks. Intervjuus toodi esile, kui tugevalt võib isegi väiksena näiv kulutus takistada haavatavas olukorras oleva inimese ligipääsu toetavale teenusele.

Üks naine, ta ei elagi [linnast] väga kaugel, 1€ oli bussipileti raha, et sõita [linna], ja kui meil oli [naiste tugi]grupi kokkusaamine, siis ta hakkas keerutama ja andis teada, et ta ei saa tulla. [Kui] ma küsisin, et ütle mulle otse, mis see põhjus on, [siis ütles, et tal] ei ole seda 1€, et [linna] sõita. Muidugi saatsin talle selle raha.

2.2. Mõju vanuserühmade lõikes

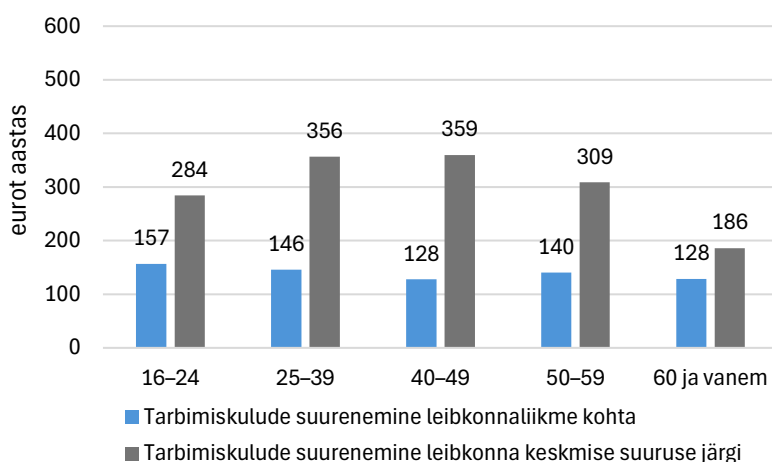
EUROMOD hinnangute kohaselt mõjutavad tulumaksutõus ja maksuküüru kaotamine peamiselt tööealisi inimesi. Tulumaksutõus vähendab kättesaadavat sissetulekut tööealiste seas alla 2% ja maksuküüru kaotamine suurendab sissetulekuid ligikaudu 4%. Samas on mõjutatud ka alaealised, sest leibkonnana koos elades mõjutab see ka nende toimetulekut ja seega laiemalt toimetulekut ja vaesuse määra laste seas.

Maksuküüru kaotamisel ja tulumaksu tõusul vanemaealistele mõju peaaegu puudub, sest neile kehtis ka varasemalt kõrgem maksuvabastus, mis ei sõltunud sissetulekust. Nende sissetulek on mõjutatud üksnes seetõttu, et arvesse on võetud ka leibkonna kaale, mistõttu positiivne mõju pensionäridele avaldub juhul, kui ta elab koos teiste tööealiste liikmetega. Ka intervjuudes toodi endiselt leevendusmeetmena välja maksuvaba tulu tõus pensioniealiste seas, kuigi 2025. aastal see enam ei tõusnud. Võib arvata, et kuna seda erisust aastaid ei olnud, siis selle tekkimist mõne aasta eest peetakse endiselt oluliseks.

Vanemaealiste huvikaitseorganisatsiooni esindaja tõi intervjuus välja, et väikese sissetulekuga pensionäridele on suure mõjuga ennekõike käibemaksu tõus.

Käibemaksu kasvul on vanemaealistele, eriti väiksemat tulu [saavatele pensionäridele] päris korralik negatiivne mõju. Meil on hästi palju neid, kes peale pensioniea saabumist jätkavad töötamist. Nemad ilmselt saavad hakkama. Aga just väiksema sissetulekuga, väiksema pensioniga inimestele [avaldatakse] käibemaks päris korralikku mõju, kui see lisandub igale ostule.

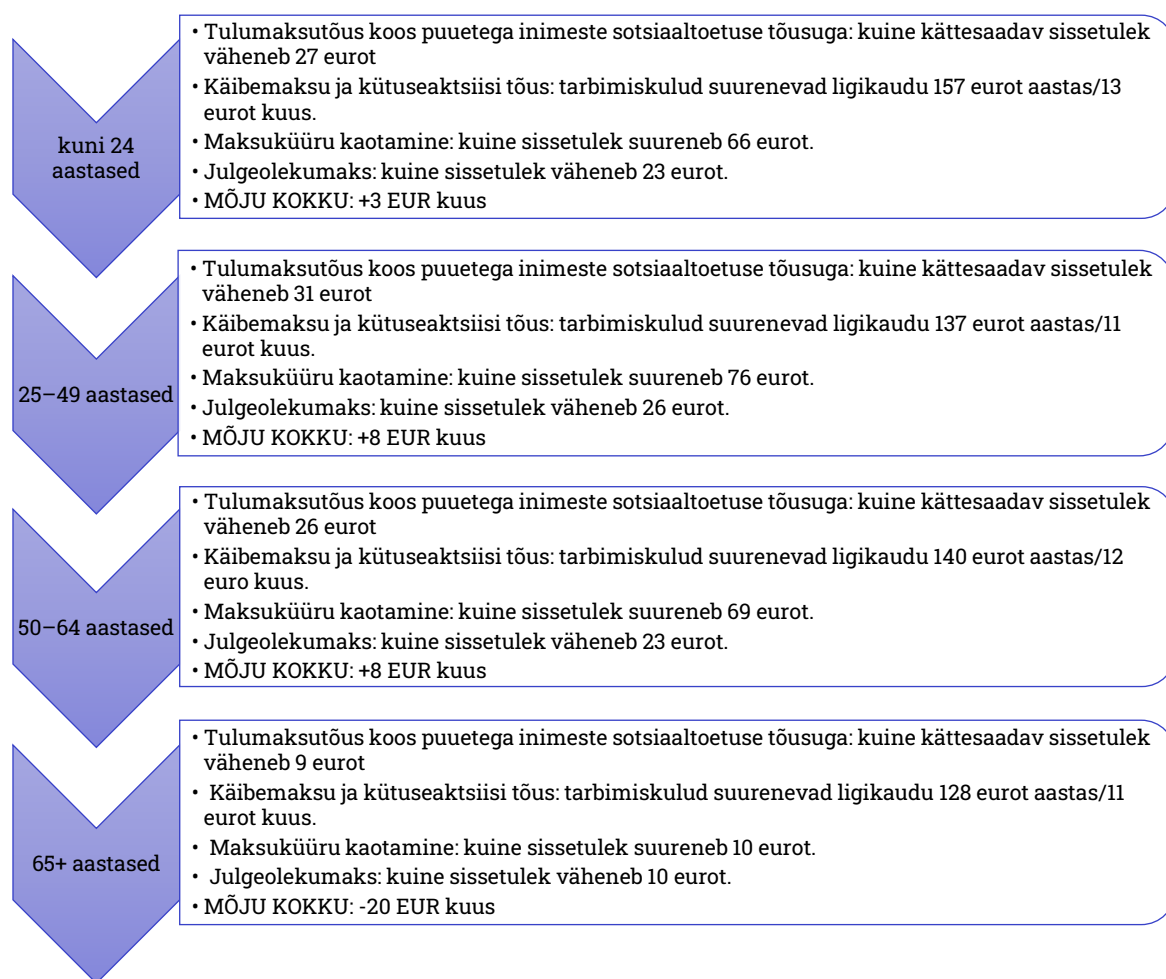
Leibkonnapea vanuse järgi varieerub tarbimiskulude muutus leibkonnaliikme kohta 128 eurost kuni 157 euron aastaks (joonis 6). Kui tarbimiskogused jäävad samaks, siis kõige enam suurenevad 16–24-aasta vanuses oleva leibkonnapeaga leibkondade kulud ning kõige vähem 40–49-aasta ning 60+ vanuses oleva leibkonnapeaga leibkondade kulud. Siinkohal on oluline arvestada ka tarbimiskulude struktuuri (vt Lisa 2 joonis A3): näiteks 16–24-aasta vanuses oleva leibkonnapeaga leibkonnad teevad enam kulutusi restoranidele ja hotellidele kui näiteks vähemalt 60-aasta vanuses oleva leibkonnapeaga leibkondades. Seevastu on aga vanema eas tervishoiukuludel (sh ravimid, meditsiiniseadmed) suurem osakaal.

Joonis 6. Käibemaksu ja kütuseaktsiisi muudatuse mõju tarbimiskuludele aastas leibkonnapea vanuserühma järgi

Allikad: Statistikaameti 2020. a leibkonna eelarve uuringu andmete ja tarbijahindade alusel korregeeritud tarbimiskulud 2024. aastaks, Eurostati 2020. aasta andmed tarbimiskulude detailjaotuse kohta; autorite arvutused ja eeldused.

Joonisel 7 on esitatud maksutõusude tervikmõju vanuserühmade lõikes. Analüüsi tulemustest ilmneb, et maksutõusude negatiivne mõju tervikuna on suurim just pensioniealistele. Kui teistes vanuserühmades aitab maksuküüru kaotamine muude maksude tõusu tasakaalustada ja kokkuvõttes isegi sissetulek suureneb, siis pensioniealistele sellest abi ei ole. Tähele tuleb siiski panna, et siinsetes arvutustes ei ole arvestatud mootorsõidukimaksuga kaasnevat täiendavat kulu, mis vähendab sissetulekut kõikide vanusegruppide seas.

Joonis 7. Maksutõusude mõju vanuserühmade lõikes

Allikas: autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeli põhjal, kasutades 2023. aasta registripõhiseid sisendandmeid.

Märkused: Käibemaksu arvutuste puhul on vanusegrupid kohandatud. Mootorsõidukimaksu leevendustoetus on arvestatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuse hulka.

Intervjuust tuli esile, et hajaasustusega piirkondades elavaid vanemaealisi puudutab ennekõike aga mootorsõidukimaks. Piirkondlik haavatavus – eriti hajaasustuses elavate vanemaealiste puhul – avaldub läbi väheste alternatiivsete liikumisvõimaluste, mis muudab isikliku transpordi vältimatuks. Automaks võib seega piirata nende ligipääsu esmavajalikele teenustele (nt arstiabi, toidupood), eriti juhul, kui sissetulek on väike ja ühistranspordi võimalused ebapiisavad. Huvikaitseorganisatsiooni esindaja osutas samuti, et automaksul võib olla ebaproportsionaalselt negatiivne mõju maapiirkondades elavatele eakatele.

Vanad inimesed, kes elavad hajaasustuspiirkonnas – ja tavaliselt hajaasustuspiirkonnas elavad vanemad inimesed ei oma väga suurt sissetulekut, aga samas oma liikumisvõimaluste tarvis peavad omama autot – , [nende jaoks] automaks on üks negatiivselt mõjuv tegur nende liikumisvõimalustele. Seda enam, et me teame üsna hästi, et ühistransport, ükskõik kus Eesti piirkonnas, on suhteliselt nigel ja vajab igal pool paremat korraldamist.

Üksi elava pensionäri toetuse kadumine ööpäevaringse hooldusteenuse saajate seas puudutab 2025. aastal ligikaudu 6700 inimest (10% toetuse saajatest)³³. Keskmise vanaduspensioni suurus 2025. aastal on 781,3 eurot kuus ja üksi elava pensionäri toetuse suurus 200 eurot aastas.

Ääremaal elavaid lastega peresid ja noori puudutavad veel huvihariduse eelarvekärped. Väiksemates kohtades ei ole piisavalt teenuseid ja huviringe ning nendeni jõudmine on raskendatud, sest see on aja- ja rahakulukam. Maksutõusude tõttu on neil peredel veelgi keerukam toime tulla.

[Huvihariduse eelarvekärped, automaksu kehtestamine ja bensiini aktsiisi tõus otseselt ikkagi mõjutavad neid haavatavas olukorras gruppe, kes juba on haavatavad. Kellel probleemid on, nende probleemid süvenevad veelgi rohkem.

Teenuste kehv kättesaadavus mõjutab laste arengut laiemalt, sealhulgas ligipääsu tervishoiuteenustele. Eriti murettekitavaks võib pidada vaimse tervise probleemide süvenemist laste ja noorte seas – sageli asuvad vajalikud teenused vaid suuremates linnades, kuhu jõudmine on paljudele peredele keeruline, kui mitte võimatu.

Maamaksu maksjate seas on enim 25–49-aastaseid inimesi (39% kõigist maamaksu maksjatest), neile järgnevad 50–64-aastased (33%) ja üle 65-aastased (26%). Kuni 24-aastaste seas on maamaksu maksjaid 1%. Samas on keskmine maamaksu summa kõrgem 50–64-aastaste ja üle 65-aastaste seas (keskmiselt 6 eurot kuus) ning madalam nooremates vanusegruppides (keskmiselt 3 eurot kuus).

2.3. Mõju rahvuse lõikes

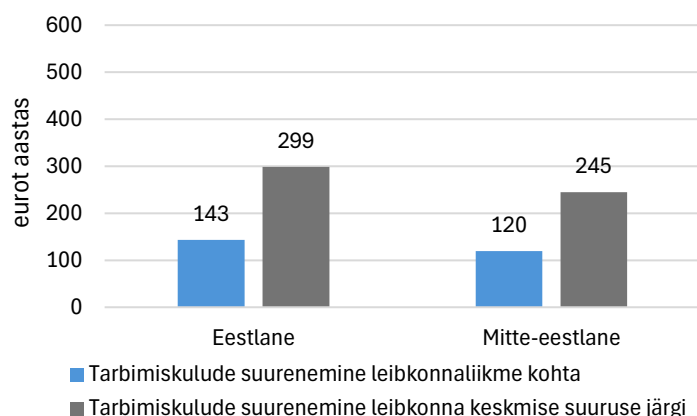
Mitte-eestlaste keskmine kättesaadav sissetulek on oluliselt madalam võrreldes eestlastega (1299 eurot vs. 1839 eurot). Samuti on nende seas vaesuse määr kõrgem –

³³ Riigi eelarvestrateegia 2025 – 2028, Koostaja: Rahandusministeerium, Tallinn, 2024. Kättesaadav: [Siit](#).

eestlaste puhul on suhtelise vaesuse määr 17%, kuid mitte-eestlaste puhul varieerub 32%-st 72%-ni. Rahvuse lõikes ilmnevad nii regionaalsed kui ka soolised erisused. Mitteeestlastest meeste seas on sissetulekud oluliselt kõrgemad (1479 eurot vs. 1284 eurot) ja suhteline vaesus madalam võrreldes mitteeestlastest naistega (29% vs. 36%) (vt ka Lisa 4 tabelid A2 ja A3). Samuti on suhteline vaesus kõrgem maapiirkonnas elavatel mitteeestlastel võrreldes linnas elavatega (32% vs. 38%).

Kuna eestlaste sissetulek on kõrgem, siis mõjutab ka tulumaksutõus eraldiseisvalt negatiivselt rohkem neid (vt joonis 9). Samas suhtelise vaesuse määr kasvab 2025. aasta muudatuste tõttu enam mitteeestlaste seas, eriti mitteeestlastest naiste (0,3 pp) ja maapiirkonnas elavate inimeste seas (0,3 pp). Maksuküüru kaotamise positiivne mõju sissetulekule on samuti eestlastele suurem, kuid suhteline vaesus väheneb rohkem hoopis mitteeestlaste seas.

Leibkonnapea rahvuse lõikes ilmneb, et käibemaksu muudatuste tulemusena suureneb tarbimiskoguste samaks jäämisel tarbimiskulu leibkonnaliikme kohta aastas 120 euro võrra kui leibkonnapea on mitte-eestlane ning 143 euro võrra kui leibkonnapea on eestlane (joonis 8).

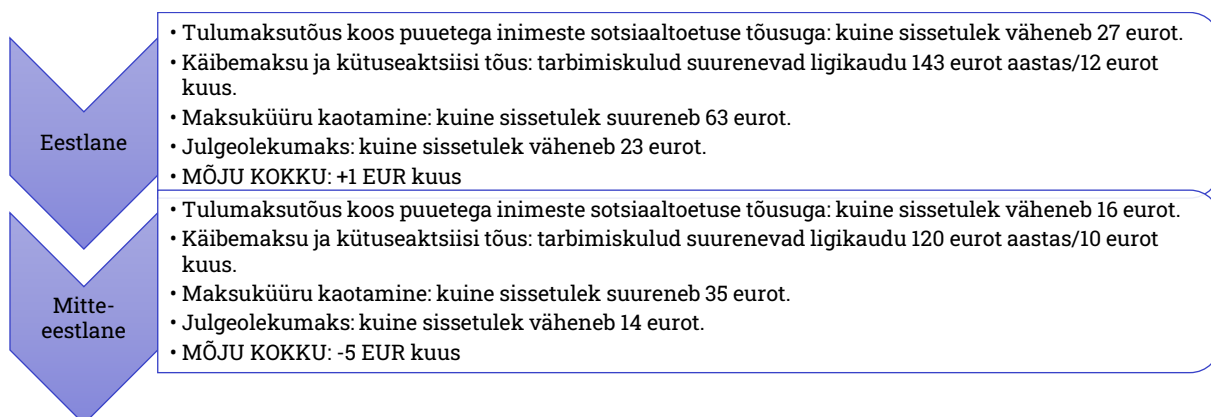

Joonis 8. Käibemaksu ja kütuseaktsiisi muudatuse mõju tarbimiskuludele aastas leibkonnapea rahvuse järgi

Allikad: Statistikaameti 2020. a leibkonna eelarve uuringu andmete ja tarbimishindade alusel korregeeritud tarbimiskulud 2024. aastaks, Eurostati 2020. aasta andmed tarbimiskulude detailjaotuse kohta; autorite arvutused.

Tarbimiskulude kasv oleneb ka tarbimiskulude struktuurist (vt joonis 6) – nii toidukuludel kui eluasemekuludel on mitte-eesti rahvusest leibkonnapeaga leibkondades võrreldes eesti rahvusest leibkonnapeaga leibkondades suurem osatähtsus, kuid transpordikuludel väiksem osakaal. Mõnevõrra enam tehakse eesti rahvusest leibkonnapeaga leibkondades kulutusi vabale ajale ning ka restoranidele ja hotellidele.

Joonisel 9 on esitatud maksutõusude mõju eestlaste seas võrdlusena mitte-eestlastega. Suurem negatiivne koondmõju ilmneb just mitte-eestlastele.

Joonis 9. Maksutõusude mõju eestlastele võrdlusena mitte-eestlastega

Allikas: autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeli põhjal, kasutades 2023. aasta registripõhiseid sisendandmeid.

Märkused: Mootorsõidukimaksu leevendustoetus on arvestatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuse hulka.

Uuringus tõusis esile, et maksutõusud avaldavad kõige teravamalt mõju niigi sügavas sotsiaalmajanduslikes raskustes olevatele gruppidele. Üheks selliseks näiteks on Valga roma kogukond, kelle olukord iseloomustab mitmekordset haavatavust: kõrge töötuse määr, madal haridustase ja piiratud ligipääs sotsiaalsetele ning hariduslikele teenustele, muutes selle kogukonna eriti vastuvõtlikuks hinnatõusudega seotud riskidele.

Haavatavas olukorras olevate gruppide huvikaitseorganisatsiooni esindaja tõi välja, et eelkõige mõjutab roma kogukonda käibemaksutõus, kuna suurem osa nende sissetulekust kulub vältimatutele esmatarbekaupadele ja teenustele. See mitte ainult ei vähenda nende toimetulekuvõimet lühiajalises plaanis, vaid pärsib ka pikaajalisi võimalusi hariduse omandamiseks ja vaesusest välja tulemisel.

[Romad niigi on olnud] majanduslikult kogu aeg Eestis väga kehvast olukorras: töötus on väga suur, koolist puudumine [on levinud] ja haridus keskmiselt Eesti haridustasemega [võrreldes on keerulisemas seisus]. Ilmselgelt kõik need hinnatõusud ja kärped mõjutavad neid. Nende majanduslik olukord on nii kehv ja see pärsib nii kooliskäimist kui kõike muud. See olukord läheb just nendel, kellel praegu on kehv, veel kehvemaks.

Teiseks oluliseks haavatavas olukorras olevaks rühmaks rahvuse lõikes on Eestis elavad ukrainlased, sealhulgas ajutise kaitse saanud sõjapõgenikud, kelle olukorda iseloomustab mitmete riskitegurite koosmõju: keelebarjäär, ebastabiilne elukorraldus,

napp ligipääs sotsiaalsele toele, suur sõltuvus madalapalgalistest töödest. Haavatavas olukorras olevate gruppide huvikaitseorganisatsiooni esindaja tõi esile, et ka töötavad pagulased seisavad järjest enam silmitsi majanduslike raskustega, mis võib viia isegi otsuseni riigist lahkuda.

Hiljuti oli ka üks näide ühest Ukraina perest. Nii mees kui naine mõlemad käivad tööl, elavad Tallinnas, aga otsustasid kolida [teise Euroopa riiki], sest tundsid, et elamine on nii kallis. Elu on kallis ja kahest palgast ei piisa, et normaalselt ära elada.

Haavatavas olukorras olevate gruppide huvikaitseorganisatsiooni esindaja tõi välja tõsised ohukohad, mis kaasnevad ukrainlastest sisserändajate toimetulekuraskuste süvenemisega Eestis. Kui ukrainlaste üldine majanduslik olukord halveneb ja maksukoormus suureneb, siis suureneb tõenäosus, et haavatavas olukorras ukrainlased otsivad toimetulekuks võimalusi mitteametlikul tööturul. See suurendab ekspluateerimise riski veelgi ning seab ohtu nii nende füüsilise kui ka vaimse heaolu.

Ukrainlasi ikkagi eriti rämedalt kasutatakse ära töökeskkonnas. Kui see kriis laieneb, siis läheb veel hullemaks. [Ühest uuringust tuli välja], et lepingulisi kohustusi ei täidetud, palka ei makstud, inimesed magasid autodes. Kui tööõnnetus juhtus, ei tegeletud nendega. Seal oli hästi räigeid rikkumisi. Ma arvan, et see [trend] süveneb. Juba praegu on ära kasutamise hulk nii suur, et siis kui [ukrainlased] abi ei saa või majanduslik olukord läheb raskemaks, siis nad ju haaravad igast ölekõrrest ja lähevad mustalt tööle ja siis juhtuvadki kõik need jubedad asjad.

Maamaksu tõusu mõju avaldub suurema tõenäosusega Eesti kodakondsusega inimestele ja mõju teiste riikide kodakondsusega inimestele on madalam. Teiste riikide kodakondsusega inimestest maksis maamaksu 2023. aasta registriandmetel 22 368 inimest (8% kõigist maamaksu maksjatest) ja nende keskmine maksusumma oli samuti madalam võrreldes Eesti kodakondsusega inimestega (3 eurot kuus vs. 5 eurot kuus).

2.4. Mõju puuetega inimestele

Maksutõusud ja eelarvekärped avaldavad suuremat negatiivset mõju ka puuetega inimestele, sest nende sissetulekud on ülejäänud elanikkonnaga võrreldes madalamad (ekvivalentnetosissetulek 1205 eurot vs. 1757 eurot) ja nende vaesusrisk oli juba varasemalt oluliselt kõrgem (suhtelise vaesuse määr 27,8%). Sissetulekud on madalamad ja suhteline vaesus kõrgem puuetega naiste seas võrreldes meestega (26% vs. 29%) ja

samuti maal elavate puuetega inimeste seas võrreldes linnas elavatega (27% vs. 29%). Maksutõusude suuremat negatiivset mõju puuetega inimestele toodi välja ka intervjuus.

Niigi kõige madalama sissetulekuga [inimene] saab julgeolekumaksust kõige enam pihta, ta saab pihta tulumaksust, käibemaksust, automaksust, maamaksust, ta saab kõigega pihta, sest ta maksab võrdväärselt teistega.

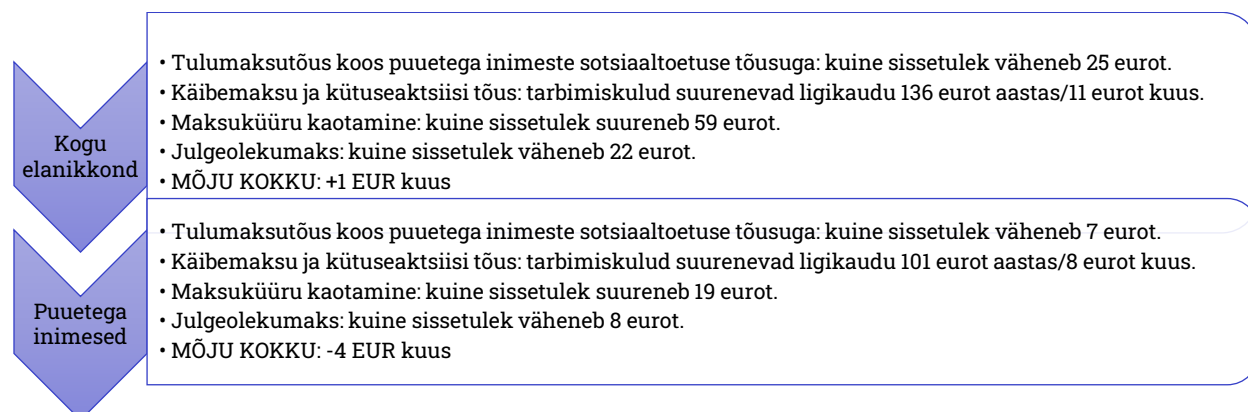
Puuetega inimestele on küll suunatud mitmed leevendusmeetmed, sh ühekordne mootorsõidukimaksu lisatoetus lähtuvalt puude raskusastmest ja ka üldine puuetega inimeste toetuste tõus, kuid puudub selge hinnang, kas nende toetuste suurus on olnud piisav. Mootorsõidukimaksu mediaanmaks on ligikaudu 116 eurot aastas³⁴, ühekordse lisatoetuse suurus ulatub 60 eurost 250 euroni. Seega aitab ühekordne toetus osadel juhtudel katta ära vastava aasta mootorsõidukimaksu maksusumma. Samas kõik puudega inimesed siiski toetust ei saa, sh näiteks vanaduspensioniealised puudega inimesed või keskmise puudega lapsed ja tööealised täiskasvanud. Samuti on oluline, et tegemist oli ühekordse toetusega.

EUROMOD hinnangute kohaselt aitab puuetega inimeste sotsiaaltoetuste tõus ja mootorsõidukimaksu leevendamistoetus puuetega inimeste vaesuse suurenemist mõnevõrra ära hoida, kuid juba ainuüksi tulumaksutõusu negatiivne mõju on suurem ning kokkvvõttes suhtelise vaesuse määr puuetega inimeste seas siiski veidi kasvab (27,79% vs. 27,86%). Sissetulekud vähenevad meeste ja naiste lõikes sama palju (-0,5% 2025. aastal), kuid suhtelise vaesuse määr kasvab üksnes naiste seas (vt ka Lisa 4 tabel A2). 2026. aasta maksuküüru kaotamise positiivne mõju tuli samuti rohkem esile meeste seas. Seega puuetega naiste seas kasvab vaesuse määr veel ka 2026. aastal (0,1 pp). Maa- ja linnapiirkondade vahel suuri erinevusi muudatuste mõju osas ei esine (vt ka Lisa 4 tabelid A2 ja A3).

Tarbimiskulude struktuuri järgi on nii puudega kui töövõimekaoga leibkonnaliikmeka leibkondades toidukulude osakaal 27%–28% (vt Lisa 2 joonis A5), mis on suurem kui Eestis keskmiselt, kuid sarnane I ja II tulukvintiili kuuluvate leibkonda tarbimiskulude jaotusele. See näitab, et nende leibkondade majanduslikud võimalused tarbimiskulude tegemiseks on väiksemad. Käibemaksu ja kütuseaktsiisi muudatuste korral suurenevad puudega leibkonnaliikmeka leibkondade tarbimiskulud liikme kohta aastas 101 euro võrra ning töövõimekaoga liikmeka leibkondades 109 euro võrra (vt ka Lisa 3 joonis B1).

³⁴ Õiguskantsleri Kantselei. Ettepanek mootorsõidukimaksu seaduse ja liiklusseaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks, Õiguskantsleri Kantselei, 26.02.2025 nr 6-1/241948/2501365. Kättesaadav: [Siit](#).

Joonisel 10 on toodud välja maksutõusude mõju puuetega inimeste seas võrdlusena kogu elanikkonnaga.

Joonis 10. Maksutõusude mõju puuetega inimeste seas võrdlusena kogu elanikkonnaga

Allikas: autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeli põhjal, kasutades 2023. aasta registripõhiseid sisendandmeid.

Märkused: Mootorsõidukimaksu leevendustoetus on arvestatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuse hulka.

Haavatavas olukorras olevate gruppide huvikaitseorganisatsiooni esindaja arvates on kommunikatsioon leevendusmeetme ümber olnud eksitav, sest puuetega inimestele „*maksti selle eest, et andmebaasi ei saadud valmis*“, st „*viie kuu vahe [maksti puuetega inimestele] korraga kinni, mis saamata jäi*“ sel aastal seoses puuetega inimeste sotsiaaltoetuse tõusuga. Toetus maksti ka neile, kellel ei ole autot, samas ei saanud nii mõnedki leibkonnad piisavalt suurt toetust, mis oleks katnud nende mootorsõidukimaksu täies mahus. Teisisõnu, see ühekordne toetus ei ole sisuliselt mõeldud automaksu leevendamiseks, kuigi avalikus kommunikatsioonis on see nii esitletud. Õiguskantsler viitas oma ettepanekus mootorsõidukimaksu seaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks, et mitmetes riikides (nt Soome, Saksamaa), kus kehtib automaks, on puuetega inimestele rakendatud erisused. Samuti tõi ta välja, et sellisel kujul kehtestatud automaksuga võib tekkida olukord, kus puuetega inimesed peavad liikumiseks vajalikust sõidukist loobuma.³⁵

Huvikaitseorganisatsiooni esindaja tõi välja, et aina rohkem on neid inimesi, kellele puuet enam ei määrata, aga kes endiselt vajavad tuge.

³⁵ Õiguskantsleri Kantselei. Ettepanek mootorsõidukimaksu seaduse ja liiklusseaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks, Õiguskantsleri Kantselei, 26.02.2025 nr 6-1/241948/2501365. Kättesaadav: [Siit](#).

Puuetega inimeste arv väheneb. See inimene, kellel oli enne puue, on ka pärast puue. See inimene vajab endiselt abi. See, kas Sotsiaalkindlustusamet temal tuvastab puude või sellise raskusastmega puude nagu mõnel kohalikul omavalitusel või riiklikul soodustusel vaja on, see on teine asi. Inimesel on ikka täpselt samad vajadused. Igasugune abi peab olema riigi poolt määratud puude sildist lahti seotud ja see peab olema vajaduspõhine.

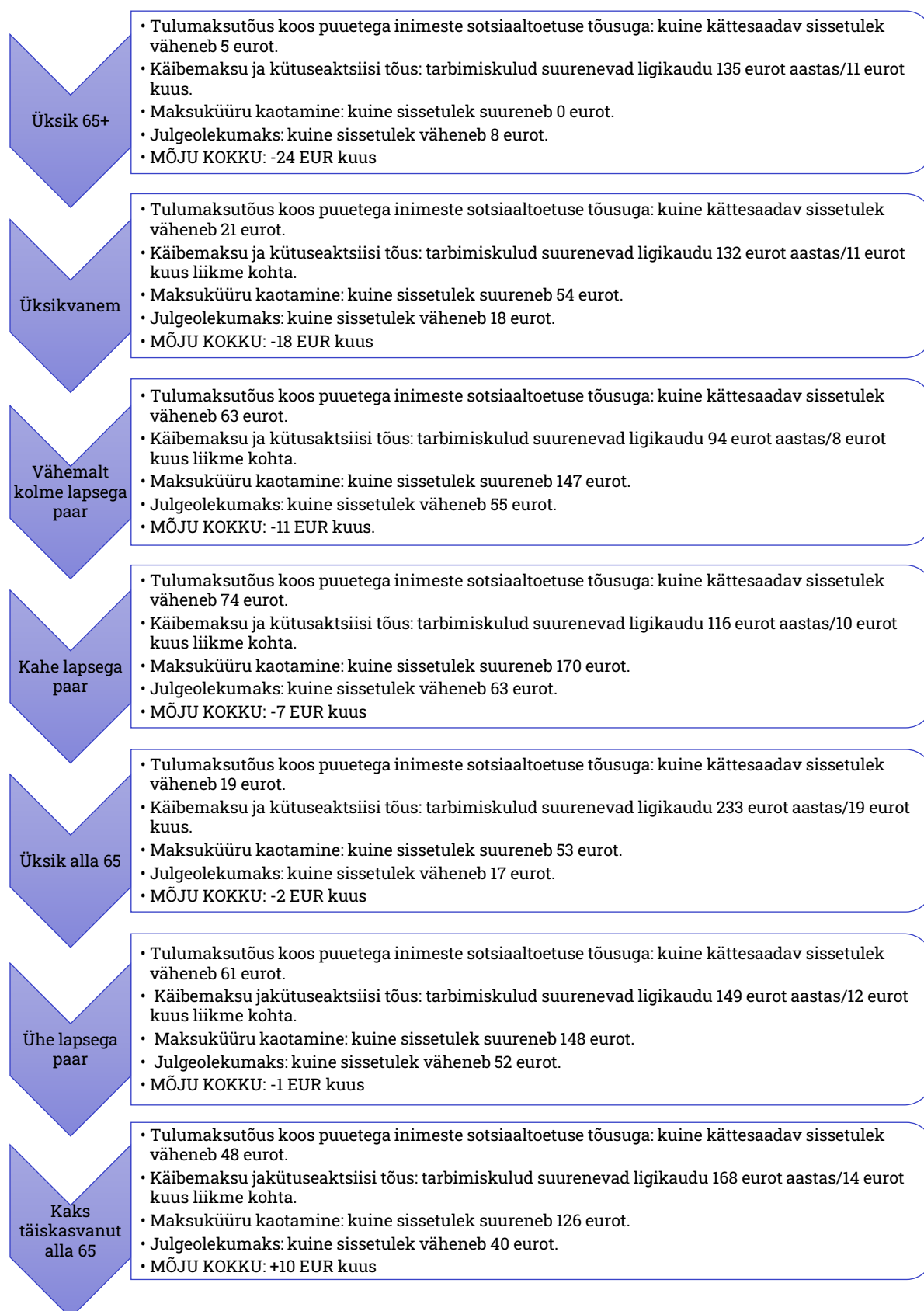
Seega ka leevendusmeetmete puhul peaks mõtlema rohkem meetmete sihistamisele nii, et need vastaksid sihtrühma erinevatele vajadustele ja vähendaksid erinevate muudatustega kaasnevat negatiivset mõju.

Maamaksu tõus puudutab ligikaudu 19 000 puuetega inimest (7% kõigist 2023. aastal maamaksu maksnud inimesest). Kui terve elanikkonna seas oli keskmine maksusumma 5 eurot kuus, siis puuetega inimeste hulgas veidi madalam – 4 eurot kuus.

2.5. Mõju leibkonnatüüpide lõikes

Leibkonnatüüpide lõikes puudutavad maksutõusud enim üksikuid pensionäre (sissetulek väheneb 24 eurot kuus) ja üksikvanemaid (sissetulek väheneb 18 eurot kuus) (vt joonis 11). Need on ka rühmad, kelle vaesusrisk oli juba varasemalt oluliselt suurem. Tööealistele, ilma lasteta täiskasvanutele on maksumuudatuste mõju väiksem – nendel aitab maksuküüru kaotamine teiste maksude tõusu veidi tasandada. Siiski väheneb ka nende rühmade sissetulek, kui võtta arvesse ka mootorsõidukimaksu täiendav kulu.

Suhtelise vaesuse määr kasvas samuti enim just üksikvanemate ja eakate seas, kus ka eelnevalt oli suhteline vaesus väga kõrge (suhtelise vaesuse määr üle 50%). Veelgi enam tuli see esile naiste seas – naissoost üksi elavad vanemaealised, üksikemad. 2025. aasta maksumuudatuste tulemusena suurenes suhtelise vaesuse määr naissoost eakate seas 0,48 pp (meeste seas 0,22 pp) ja üksikemaga leibkondade seas 0,44pp (-0,17 pp üksikisaga leibkondade seas). 2026. aasta muudatused tervikuna vähendasid vaesust kõikides leibkondades, v.a üle 65-aastased üksi elavad inimesed, kelle seas vaesus kasvas (ka suuremal määral naiste seas).

Joonis 11. Maksutõusude mõju leibkonnatüüpide lõikes

Allikas: autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeli põhjal, kasutades 2023. aasta registripõhiseid sisendandmeid.

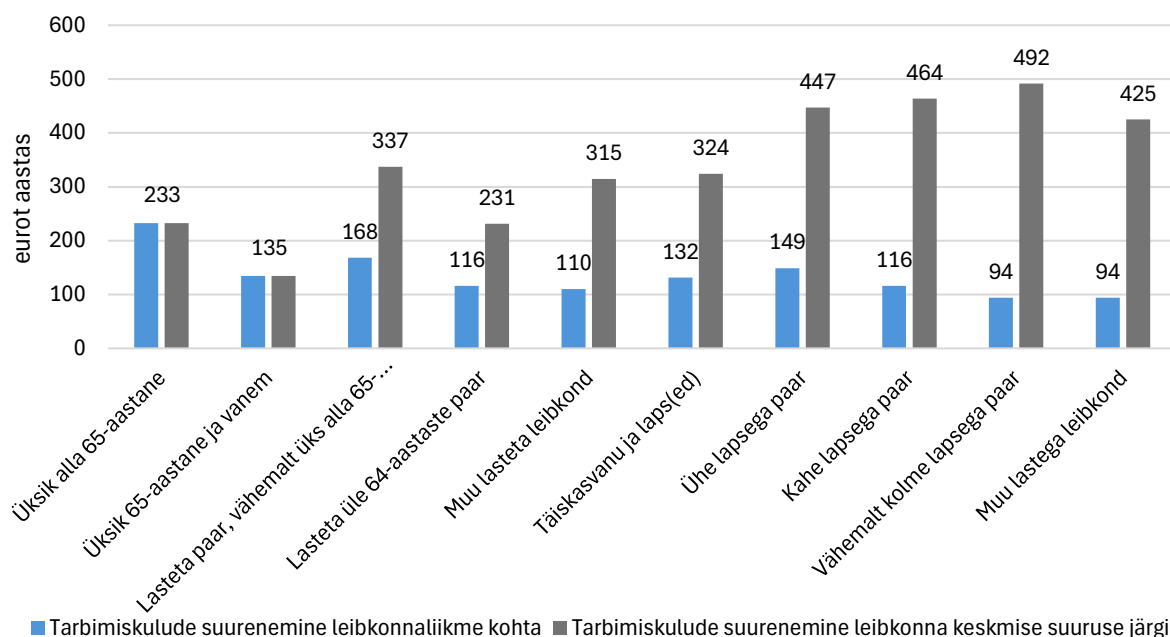
Märkused: arvestatud on leibkonna kogusissetulekut ja selle muutust.

Haavatavas olukorras gruppide huvikaitseorganisatsiooni esindaja sõnul süvenevad sotsiaalmajanduslikud raskused ennekõike nende seas, kes juba elavad keerulistes majanduslikes tingimustes.

Kui varasemalt oli rohkem vaesust tingiv faktor näiteks töötuse määr, siis nüüd järjest rohkem üksikvanematega pered ja lasterikkad pered on vaesusriskis – see on oluline trendi muutus. Kui maksud tõusevad erinevates eluvaldkondades, siis sotsiaal-majanduslik surve on ka pigem just nendele lasterikastele peredele, kus on rohkem leibkonnaliikmeid.

Käibemaksu ja kütuseaktsiisi muudatuste mõju tarbimiskuludele oleneb nii tarbimisstruktuurist kui leibkonna sissetulekust. Lastega leibkondadest on kõige väiksem sissetulek üksikvanemaga leibkondades ning lasteta leibkondadest üksi elavate 65-aastaste ja vanema elanikega leibkondades. Ühtlasi moodustavad nende leibkondade tarbimiskuludest teiste leibkonnatüüpidega võrreldes oluliselt enam nii toidule kui eluasemele tehtavad kulud (vt ka Lisa 2 joonis A1 ja A2). Seevastu aga on suurim sissetulek alla 65-aastaste lasteta paaridel ning ka kahe lapsega paaridel, kelle tarbimiskuludest samal ajal toidu- ja eluasemekulud moodustavad vähem.

Lasteta leibkondades on ühe liikme kohta käibemaksu ja kütuseaktsiisi suurenemise mõju suurem üksi elavate alla 65-aastastele ja vanematele inimestele ning lastega leibkondadest ühe lapsega paaridele ja üksikvanemaga leibkondadele (joonis 12). Leibkonna keskmist suurust arvestades on lasteta leibkondade seas suurem mõju lasteta paaridele, kellest vähemalt üks on 64-aastane või noorem. Lastega leibkondadest on mõju suurem vähemalt kolme lapsega paaridele.

Joonis 12. Käibemaksu ja kütuseaktsiisi muudatuse mõju tarbimiskuludele aastas leibkonnatüübi järgi

Allikad: Statistikaameti 2020. a leibkonna eelarve uuringu andmete ja tarbijahindade alusel korrigeeritud tarbimiskulud 2024. aastaks, Eurostati 2020. aasta andmed tarbimiskulude detailjaotuse kohta; autorite arvutused.

Automaksu osas on samuti kehvemas olukorras just lasterikkad pered, kellel võib olla vajadus ka mitme või suurema auto järele ja seetõttu automaksu summa kokku suurem.

2.6. Muud haavatavas olukorras rühmad

LGBT+ kogukonna huvikaitsega tegeleva vabaühenduse esindaja tõi intervjuus välja, et juba praegu on märgata vaenu kasvu eelkõige LGBT+ inimeste ja pagulaste suunal. Inimeste majandusliku toimetuleku halvenemine võib kaasa tuua mitte ainult materiaalse ebavõrdsuse, vaid ka sotsiaalse tõrjutuse süvenemist.

Kui elu läheb halvemaks, siis hakatakse süüdistama veel rohkem ja vaenama teatud kogukondi, eriti väiksemaid kogukondi. Seda näitas eelmine majanduskriis, kus kogu süü oli kaheksakümnel Süüria põgenikul, kes Eestisse tulid. Inimesed lihtsalt hakkavad kedagi süüdistama. Juba praegu näeme, et vaenu õhutamine nii LGBT kui pagulaste [suhtes] on olemas; see võib täiesti vabalt sinna minna, et kui keskmisel Eesti inimesel läheb halvemini, siis keegi peab süüdi olema selles.

Sotsiaalkindlustusamet maksab ajutise kaitse saanud Ukraina sõjapõgenikele samasuguseid toetuseid ja hüvitisi nagu Eesti elanikele. Seega on ka Ukraina

sõjapõgenikel õigus näiteks vanemahüvitisele, lapsetoetusele, lasterikka pere toetusele, puudega isiku sotsiaaltoetusele, toimetulekutoetusele jne.³⁶ Alates sõja puhkemisest Ukrainas 2022. aasta veebruarist, on Eestisse tulnud ajutise kaitse saanud sõjapõgenikel võimalik taotleda ühekordset üürikulude hüvitamist (kuni 1200 eurot leibkonna kohta). Alates septembrist 2024 makstakse toetust ainult esimese elamisloa saamise järgse 6 kuu jooksul ühel korral. Alates 2025. aasta maist Tallinnas seda toetust enam ei maksta.

2.7. Eelarvekärbete mõju huvikaitseorganisatsioonide tegevusele

Eelarvekärped on vähendanud oluliselt organisatsioonide rahalist suutlikkust – rahalised vahendid vähenevad, kuid samal ajal ootused organisatsioonide võimekusele vähenenud ei ole. Lisaks eelarvekärbetele on organisatsioonid pidanud toime tulema ka rahvusvaheliste rahastajate (nt USAID) toetuste kadumisega. Organisatsioonide tööd mõjutab otseselt rahvusvahelise rahastuskeskkonna ebastabiilsus.

Meid mõjutab ikkagi see laiem kontekst, USAID kärped. Üks suur-suur projekt [ühes riigis] pandi pausile, [siis] taastati, [siis jälle] pandi pausile – ühesõnaga on hästi palju ebaselgust. [See] mõjutas kogu organisatsiooni rahalist võimekust.

Sellises olukorras muutub organisatsiooni tööde ja tegevuste planeerimine oluliselt keerukamaks, kuna puudub kindlus rahastuse jätkumise osas. Samuti võib see sundida organisatsiooni oma tegevusmahtu vähendama, hoolimata kasvavast vajadusest sihtrühma toetamiseks. Haavatavas olukorras gruppide huvikaitseorganisatsiooni esindaja osutas ressursipiirangute ja probleemide kasvu vahelisele vastuolule, mis muutub eriti teravaks keerulistel aegadel.

Eks see ju ongi paradoks, et alati kui aeg tegelikult keerulisemaks läheb, siis teemasid on veel rohkem kui muidu. Mida sa siis vähem teed?

Lisaks on kasvanud surve palkade ja tööjõukulude kasvuks maksutõusude tõttu, mis mõjutab otseselt organisatsioonide võimekust palgata ja hoida pädevaid spetsialiste. Tööjõukulude suurenemine ja sissetulekuallikate vähenemine tähendab, et olemasolevad ressursid tuleb ümber jagada ning sageli tuleb teha valikuid esmavajalike teenuste ja arendustegevuste vahel. Selle tagajärjel jääb vähem võimalusi investeerida

³⁶ Sotsiaalkindlustusamet, toetused ja hüvitised Ukraina põgenikele, viimati uuendatud 18.02.2025.

Kättesaadav: [Siit](#).

ennetustöösse – näiteks teadlikkuse tõstmisse, kogukonnatöösse või varajase sekkumise programmidesse, mis aitaksid probleemide süvenemist pikemas perspektiivis ennetada. Ressursipuudus viib fookuse paratamatult akuutsetele kriisidele, jättes kõrvale pikemaajalised ja süsteemsemad lahendused. Maksutõusud ja ressursside nappus ohustavad otseselt ennetustöö tõhusust.

Ennetustöö ja varane märkamine on ohus. Nii see, kui maksud tõusevad, siis perel endal on nii-öelda hilisem reageerimine, kui on sotsiaalmajanduslikke probleeme. Aga ikkagi ka see ennetustöö tegijate vähesus. Neil ei ole aega ja nad tegelevad rohkem tulekahjude kustutamisega kui ennetustööga, mis tähendab seda, et haavatavaid lapsi tuleb järjest rohkem juurde, [selle asemel, et] me ennetame seda enne, kui nad satuvad sihtgruppi.

Haavatavas olukorras gruppide huvikaitseorganisatsiooni esindaja sõnul täidavad kodanikuühendused olulist rolli seal, kus riik ise ei suuda või ei jõua kaitset ja tuge haavatavas olukorras olevatele gruppidele pakkuda. Ta rõhutas, et nende töö eesmärk ei ole püsivus iseendas, vaid ühiskondlike probleemide lahendamine.

Meid ei olegi vaja, kui kõik oleks korras. Aga keegi peab võitlema nende eest, kelle eest riik ei võitle. Meil on inimesed, meil on organisatsioonid, meil on teemad, millega tuleb tegeleda. Mina ütlen oma kolleegidele kogu aeg, et meie lõppeesmärk on, et meid ei oleks olemas. Me oleme selle organisatsiooni loonud selleks, et neid probleeme lahendada. Põhimõtteliselt me oleme ju riigi abikäsi, sest me tahame kõik elada demokraatlikus riigis.

Mitmed intervjuueeritud vabaühenduste esindajad tõid välja, et vabaühendusi nähakse tihti eelarveridades kuluartiklitenä. Ometi aitavad need organisatsioonid ennetada suuremaid ja kallimaid probleeme. Näiteks toodi välja, et võiksime käsitleda vabaühenduste toetamist ennekõike investeeringuna ja mitte kuluna.

Naiste tugikeskused ei ole kulu. Kui mina oma tööd täna ei teeks, see kulu oleks veel suurem. See on tulu, mida me toodame, sest me aitame inimesed ikkagi ju ühiskonda tagasi. [See on] kasu riigile, et [me teeme seda] tööd, et need tugikeskused on olemas.

Lisa 1. Metoodika

EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudel

Poliitikamuudatuste ja eelarvekärbete mõjude hindamiseks kasutatakse maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudelit EUROMOD. EUROMODi mudel võimaldab analüüsida erinevate poliitikamuudatuste esimest järku mõjusid (st enne kui inimesed muudavad oma tööjõupakkumist, tarbimist, säästmist uute poliitikameetmete mõjul) leibkondade sissetulekutele, tulude ebavõrdsusele ja vaesuse määrale.

Uuringus kasutatakse EUROMODi Eesti registripõhiseid sisendandmeid, mille on kokku pannud Statistikaamet. Registripõhised kogu rahvastikku hõlmavad sisendandmed on kokku pandud kasutades andmeid erinevatest registritest (Sotsiaalkindlustusameti registrid; STAR, SKAIS; Maksu- ja Tolliameti registrid jne). Uuringus kasutatakse viimaseid uuringu läbiviimise hetkel kättesaadavaid andmeid ehk 2023. aasta andmeid, mis on palgakasvu ja muid hinnaindekseid arvesse võttes viidud 2025. ja 2026. aasta väärtuste peale.

Mõjude hindamiseks pannakse paika baasstsenaarium (kehtiv olukord) ja seejärel alternatiivne stsenaarium (poliitikamuudatustega stsenaarium) ning leitakse nende kahe olukorra erinevus ehk poliitika mõju. Baasstsenaariumina võetakse aluseks 2024. aastal kehtivad poliitikareeglid, mida on kohendatud, et võtta arvesse olulisemaid parameetrilisi ja hinnaindexi muudatusi 2025. aastal (nt alampalga muutus, töötutoetuse päevamäära muutus, keskmise palga prognoos 2025. aastaks jne). Alternatiivse stsenaariumina eeldatakse, et muud tingimused on jäänud samaks võrreldes 2024. aastaga ja vastavalt muudetakse nt tulumaksumäära, lisatakse juurde maksuvaba tulu suuruse muudatus ja julgeolekumaks. Analüüs viiakse läbi mitme etapiliselt, et võtta arvesse poliitikate rakendumise järjekorda (2025. aastal ja 2026. aastal). Seega sisuliselt hinnatakse näiteks olukorda, kus 2025. aastal oleks kehtima jäänud vana tulumaksumäär ja võrreldakse seda olukorraga, kus 2025. aastal rakendus uus tulumaksumäär. Seejärel jäetakse tulumaksumäära tõus jõusse ja lisatakse 2026. aastal toimuvad muudatused ehk tulumaksuvabastuse muudatus ja julgeolekumaks. 2026. aasta arvutuste tegemiseks viiakse võimalusel sissetulekuid puudutavad tunnused sisemajanduse koguprodukti (SKP), tarbijahinnaindeksit (THI) ja muid indikaatoreid kasutades 2026. aasta tasemele. Osade parameetrite puhul eeldatakse siiski, et need jäävad samale tasemele 2025. aastaga võrreldes (nt lastetoetused, lasterikka pere toetus jne).

Käibemaks ja kütuseaktsiisi mõju modelleerimine

Käibemaksu ja kütuseaktsiisi (bensiin, diislikütus) mõju hindamiseks kasutatakse eelduste loomiseks ja arvutuste tegemiseks nii Statistikaameti, Eurostati kui ka varasemalt läbi viidud uuringute andmeid. Leibkondade kulutuste aluseks on Statistikaameti avalikus andmebaasis avaldatud 2020. aasta leibkonna eelarve uuringu (LEU) andmed.

Leibkonna kulutused põhinevad individuaalse tarbimiskulude klassifikaatoril COICOP, mis jaotab tarbimiskulud järgmisteks kategooriateks: toit ja alkoholita joogid, alkoholjoogid ja tubakas, rõivad ja jalatsid, eluase, majapidamiskulud, tervishoid, transport, side, vaba aeg, haridus, restoranid ja hotellid ning mitmesugused muud kaubad ja teenused. Mõju modelleerimine toimub järgmise loogika alusel:

Leibkonna kulutuste 2024. a tasemele viimine

Kuivõrd leibkondade kulutuste viimased andmed on avaldatud 2020. aasta (allikaks statistikaameti leibkonna eelarve uuring) kohta, siis on vaja THI alusel arvutada leibkondade kulutused 2024. aasta tasemele (mudelilis nimetatud kui 2024. a kulu) ehk nn nüüdisajastada (*nowcasting*). Nt Statistikaameti andmetel oli 2020. aastal leibkondade keskmine aastane kulu leibkonnaliikme kohta toidule ja mittealkohoolsetele jookidele 1300,40 eurot ning sama kategooria tarbimishindade muutust (2021. a 1,8%, 2022. a 19,9%, 2023. a 15,8% ja 2024. a 3,2%) arvestades ulatusid toidule ja mittealkohoolsetele jookidele tehtud kulud 2024. a keskmiselt ligi 1897 euroni. 2025. aasta tasemele ei ole tarbimiskulusid modelleeritud, kuna ühelt poolt on juba THI prognoosides arvestatud eeldatavalt muudatuste mõjuga ning teisalt ei avaldata THI prognoosi detailsemate tarbimiskulude kategooriate lõikes.

Käibemaksutõusust mõjutatud kululiikide osakaal peamistes kategooriates

Statistikaameti avaldatud LEU andmete alusel leitud kululiikide osakaalude täiendamiseks kasutati Eurostati avaldatud samal uuringul põhinevaid Eesti andmeid erinevate elanikerühmade ja leibkonnatüüpide detailsemate kulutuste kohta. Selle alusel hinnati Statistikaameti avaldatud andmetes ravimite, meditsiiniseadmete ja abivahendite kulude ning raamatute ja ajakirjandusväljaannete osatähtsusi.

Kütuseaktsiisi tõusust mõjutatud kulude suuruse (osa) leidmine

Kütuseaktsiisi ehk bensiini ja diislikütuse tõus mõjutab leibkondade transpordikulutusi, mille all on avaldatud Statistikaameti ja Eurostati andmetes eristatud ühistranspordikulu ning bensiini ja õlikulu, kuid ei ole detailsemalt eristatud bensiini ja diislikütuse kulu ega aktsiisi osa selles. Bensiini ja diislikütuse jaotuse leidmiseks kasutatakse analüüsis Statistikaameti avaldatud kütuse tarbimise andmeid kodumajapidamistes (tabel KE062). Keskmise kütuseaktsiisi kulude osakaalu aluseks

on võetud 2023. aastal valminud uuringust³⁷, mille arvutused tuginesid LEU 2020 mikroandmetel. Nendele andmetele tuginedes on arvutatud bensiini ja diislikulude summa ning aktsiisiosa nendes. Seejärel on arvutatud aktsiisitõusust (bensini aktsiisi tõus 5% ning diislikütuse aktsiisi tõus 7%) tulenev lisanduv kulu ning lisatud nii käibemaksu tõusu arvutamise baasstsenaariumisse kui alternatiivstsenaariumisse (uus kulu). Seejuures eeldatakse, et aktsiisitõus ei mõjuta tarbimiskäitumist ning tarbitavad kogused jäävad samaks.

Käibemaksutõusu mõju arvutamine

Käibemaksutõusu mõju hindamisel on baasstsenaariumiks 2024. aasta tasemele viidud leibkondade kulutused, millele on liidetud kütuseaktsiisi tõusust lisanduv kulu. Alternatiivses stsenaariumis eeldatakse, et ei toimu muutust tarbija käitumises ning käibemaksutõusuga muutuvad kulutused samas ulatuses (hinnaelastsus=0) ning arvutustes on eeldatud, et leibkondade kõik rahalised kulutused sisaldavad käibemaksu (v.a käibemaksust vabastatud tooted ja teenused nt sotsiaal- ja tervishoiuteenused, haridus, mille puhul on arvutustes käibemaks 0%). Tegelikult võib muuta nii tarbijate käitumine ehk vähendada tarbitavaid koguseid hinna muutumisel, kuid kogukulu ei muutu (tarbimise hinnaelastsus -1). Varasemates uuringutes³⁸ on leitud, et tegelik tarbimise hinnaelastsus on 0 ja -1 vahel. Lisaks ei pruugi ka kõikide kaupade ja teenuste hinnad käibemaksutõusu võrra suurened. Alternatiivses stsenaariumis tarbimiskulutuste leidmiseks rakendame uued maksumäärad igale kulutuste kategooriale, mida on võimalik avaldatud andmete alusel eristada ning arvutame varasema ja uue käibemaksumäära erinevuse. Sarnast lähenemist on kasutatud ka varasemates analüüsides³⁹.

- a) Esmalt leitakse käibemaksu baasstsenaariumis leibkonnatüüpide ja kululiikide lõikes leibkonna kulutustelt (2024. a tasemele arvutatud kulutused + kütuseaktsiisi tõus ehk Baaskulu) käibemaksu suurus, milleks kasutatakse järgmist lihtsustatud lähenemist:

³⁷ Espenberg, S., Mötte, M., Vörk, A., Lees, K., Masso, J., Varblane, U., Hayford, M. (2023). Eesti leibkondade maksukoormuse jaotus ning maksuvaba tulu reformi mõjuanalüüs. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus RAKE.

³⁸ Vt nt Vörk, A., Paulus, A., Poltimäe, H. (2008). Maksupoliitika mõju leibkondade maksukoormuse jaotumisele. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

³⁹ Vt nt „Vörk, A., Paulus, A., Poltimäe, H. (2008). Maksupoliitika mõju leibkondade maksukoormuse jaotumisele. Poliitikauuringute Keskus Praxis.“ ja „Vörk, A., Piirits, M., Leppik, C., Tammik, M., Paulus, A. (2016). Maksupoliitika mõju leibkondade maksukoormuse jaotumisele. Projekti „Maksukoormuse jaotuse uuring“ raport. Poliitikauuringute Keskus Praxis.“

$$\text{KM suurus}_{\text{iktüüp,kululiik}} = \text{BaasKMmäär}_{\text{kululiik}} \times \frac{\text{Baaskulu suurus}_{\text{iktüüp,kululiik}}}{1 + \text{BaasKMmäär}_{\text{kululiik}}}$$

- b) Seejärel leitakse leibkonnatüüpide ja kululiikide lõikes uus kulutuse (sh kütuseaktsiisi tõus) suurus, kui käibemaks on võrreldes baasstsenaariumiga suurem:

$$\text{Uus kulu suurus}_{\text{iktüüp,kululiik}} = \frac{\text{Baaskulu suurus}_{\text{iktüüp,kululiik}}}{1 + \text{BaasKM määr}_{\text{kululiik}}} \times (1 + \text{UusKM määr}_{\text{kululiik}})$$

- c) Seejärel leitakse stsenaariumi järgne käibemaksu suurus, mida leibkonnad kulutustelt tasuvad:

$$\text{Uus KM suurus}_{\text{iktüüp,kululiik}} = \frac{\text{Baaskulu suurus}_{\text{iktüüp,kululiik}}}{1 + \text{BaasKM määr}_{\text{kululiik}}} \times \text{UusKM määr}_{\text{kululiik}}$$

Käibemaksu ja kütuseaktsiisi tõusu koondmõju

Käibemaksu ja kütuseaktsiisi tõusu koondmõjuks on 2024. a tasemele viidud tarbimiskulude summa ja alternatiivse stsenaariumi tarbimiskulude summa erinevus (vahe).

$$\text{Tarbimiskulu muutus}_{\text{iktüüp}} =$$

$$\text{Uus kulu suurus}_{\text{iktüüp,kululiik}} - 2024. \text{ a kulu suurus}_{\text{iktüüp,kululiik}}$$

Leibkonna suuruse järgi mõju esitamiseks on arvutustes kasutatud vastava leibkonnatüübi keskmist leibkonnaliikmete arvu. Viimase leidmiseks on kasutatud Statistikaameti leibkondade ja rahvastiku statistika (sh rahvaloenduse avaldatud andmed), Eurostati, kuid ka 2023. a uuringu⁴⁰ andmeid. Arvutused esitatakse Eesti leibkondade kohta kokku (keskmiselt) ning lastega (laps alla 18-aastane leibkonnaliige) ja lasteta leibkonnatüüpide lõikes: üksik alla 65a; üksik 65+; täiskasvanu ja laps(ed); ühe lapsega paar, kahe lapsega paar, vähemalt kolme lapsega paar. Samuti eristatakse leibkondi, kus vähemalt üks liige on puude, töövõimekao või tegevuspiiranguga ning leibkonnapea soo, leibkonnapea vanuse ja leibkonnapea rahvuse alusel. Lisaks on arvutatud tarbimiskulude jaotused vastavates leibkonnatüüpides ja tulukvintiilides.

Intervjuud

Uuringu „Analüüs riiklike maksutõusude ja eelarvekärbete mõjust haavatavas olukorras sihtrühmadele“ raames viidi läbi kuus ekspertindividuaalintervjuud

⁴⁰ Espenberg, S., Mötte, M., Vörk, A., Lees, K., Masso, J., Varblane, U., Hayford, M. (2023). Eesti leibkondade maksukoormuse jaotus ning maksuvaba tulu reformi mõjuanalüüs. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE.

huvikaitseorganisatsioonide esindajatega, kellel on otsene kokkupuude haavatavas olukorras gruppidega. Organisatsioonid valiti sihipärase valimi alusel, et tagada eri sihtrühmi – sealhulgas sotsiaalmajanduslikult haavatavaid ning vähemusgruppe – esindavate ekspertide vaatenurkade mitmekesisus.

Intervjuule kutsuti organisatsioonid personaalse pöördumise kaudu. Kutse sisaldas teavet uuringu tausta, eesmärgi ja uuritava konteksti kohta ning põhjendas, miks just selle organisatsiooni panus on uuringu seisukohalt oluline. Enne intervjuude läbiviimist allkirjastasid kõik osalejad teadliku nõusoleku dokumendi.

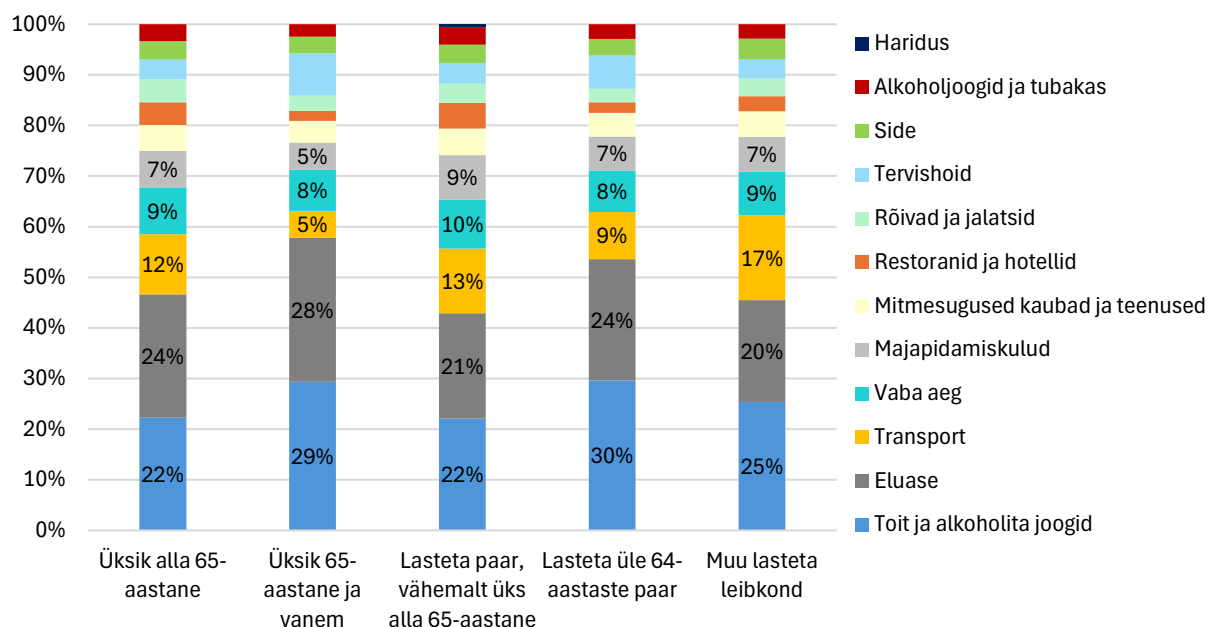
Intervjuud olid poolstruktureeritud ning lähtusid uurija koostatud küsimustikust, võimaldades samas intervjuueeritaval jagada vabalt oma kogemusi. Oluliseks peeti uurimisprotsessi läbiviimist viisil, mis ei otsi kinnitust etteantud hüpoteesidele, vaid võimaldab ekspertidel väljendada oma teadmisi ja arusaamu eelarvamustevabas keskkonnas.

Intervjuud salvestati ning vastused anonümiseeriti enne analüüsi. Kuna analüüs viidi läbi RAP-meetodil, analüüsiti andmeid otse salvestuste põhjal. RAP-metoodika (ingl k *Rapid Analysis Process*) on kiirendatud lähenemisviis kvalitatiivses andmeanalüüsis, kus andmestikku ei kodeerita, vaid lähtutakse ette antud teemadest, mille alla kogutud info (nt intervjuudest, vaatlustest või fookusgruppidest) liigitada.⁴¹ See võimaldab piiratud ajakava puhul kiiresti saada sügavamat arusaama maksumuudatuste ja eelarvekärbete mõjust haavatavas olukorras gruppidele. RAP-analüüs viidi läbi Exceli tabelis. Uuringuaruandes esitatud intervjuukatkete puhul viidatakse selles aruandes osalejatele üldistatult, näiteks kui „puuetega inimeste huvikaitseorganisatsiooni esindaja“, et tagada osalejate anonüümsus. Uuringuaruandes välja toodud tsitaatides on nurksulgudesse lisatud selgitavaid või loetavust parandavaid sõnu, et muuta tsitaadid paremini jälgitavaks. Loetavuse huvides oleme tsitaatidest välja jätnud kordused, kõrvalepõiked ja parasiitsõnad.

⁴¹ Vindrola-Padros C, Chisnall G, Cooper S, Dowrick A, Djellouli N, Symmons SM, Martin S, Singleton G, Vanderslott S, Vera N, Johnson GA. Carrying Out Rapid Qualitative Research During a Pandemic: Emerging Lessons From COVID-19. *Qual Health Res.* 2020 Dec;30(14):2192-2204. doi: 10.1177/1049732320951526. Epub 2020 Aug 31. PMID: 32865149; PMCID: PMC7649912.

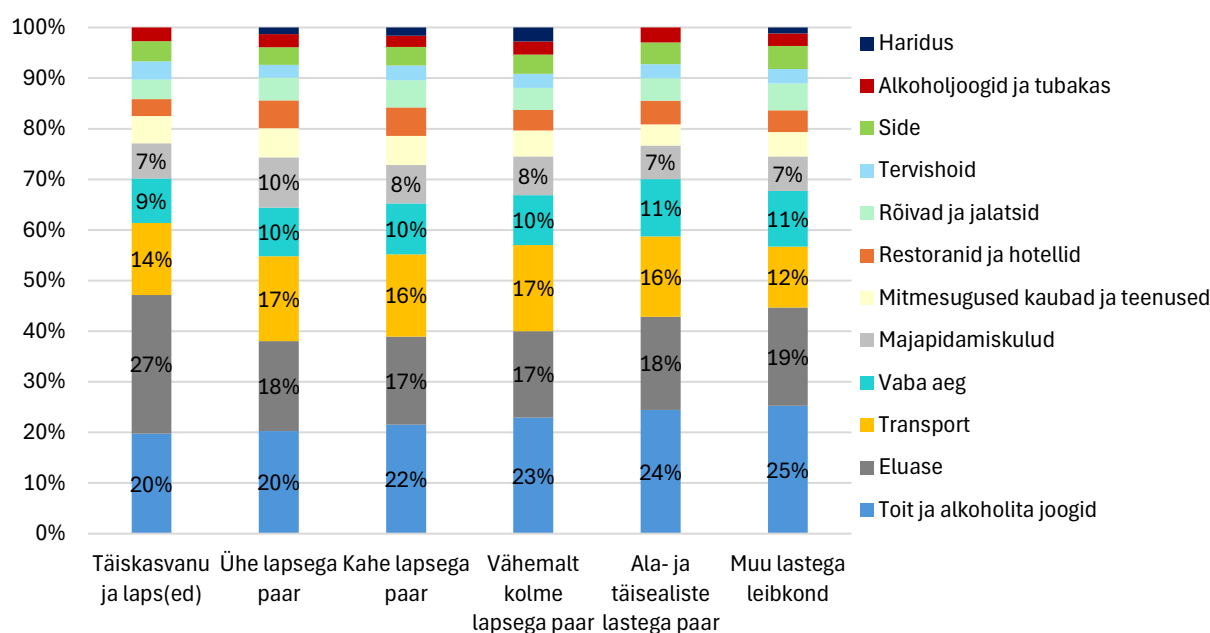
Lisa 2. Tarbimiskulude jaotus leibkondade lõikes.

Joonis A1. Tarbimiskulude jaotus alla 18-aastaste lasteta leibkondades

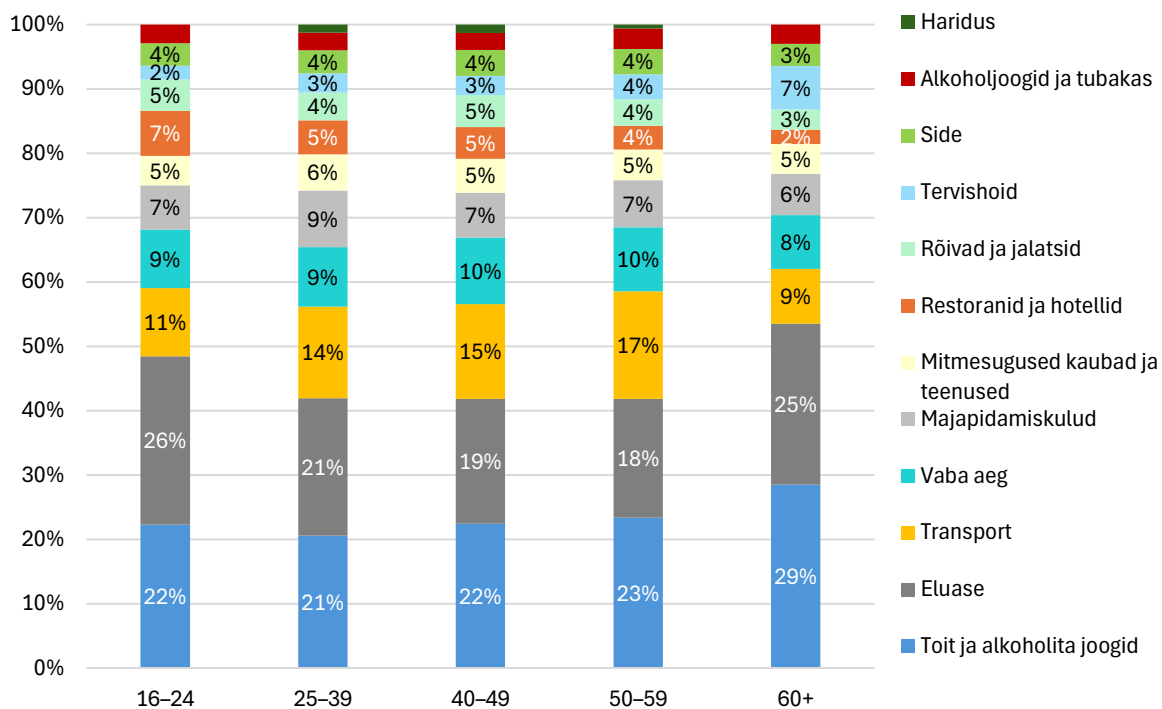
Allikas: Statistikaameti 2020. aasta leibkonna eelarve uuringu andmed, mida on korrigeeritud tarbijahindade muutuse alusel aastate 2021–2024 kohta, autorite arvutused.

Joonis A2. Tarbimiskulude jaotus alla 18-aastaste lastega leibkondades

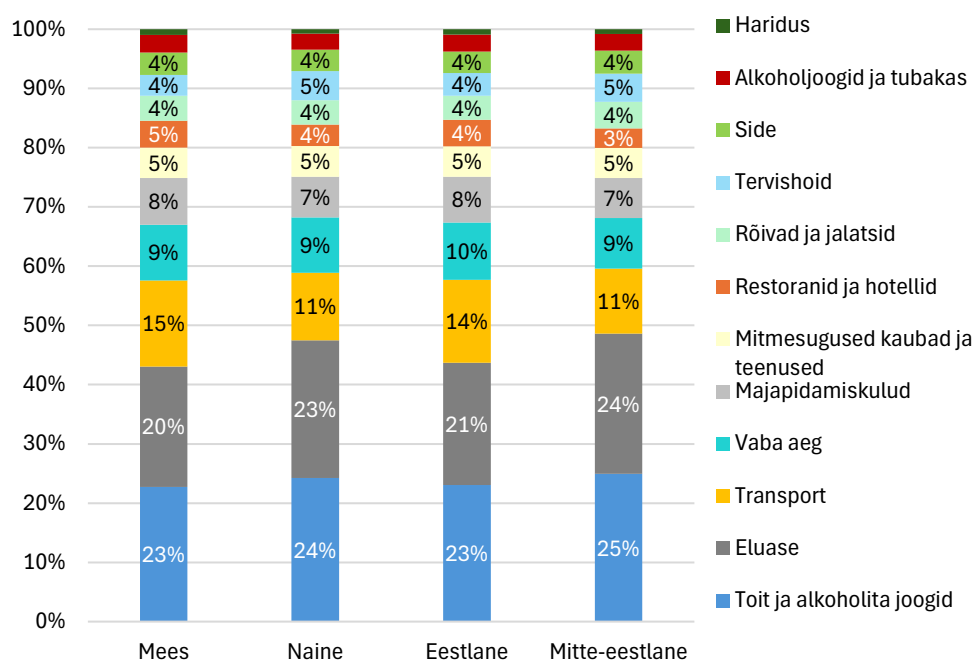
Allikas: Statistikaameti 2020. aasta leibkonna eelarve uuringu andmed, mida on korrigeeritud tarbijahindade muutuse alusel aastate 2021–2024 kohta, autorite arvutused.

Joonis A3. Tarbimiskulude jaotus leibkonnapea vanuserühma järgi

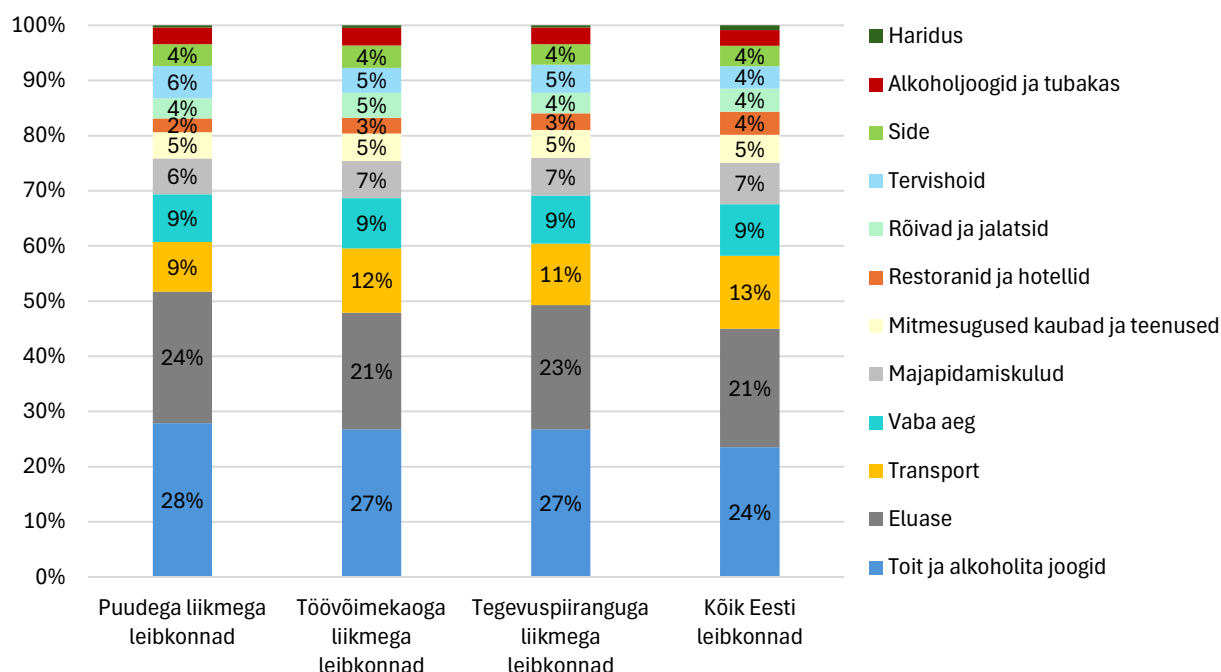
Allikas: Statistikaameti 2020. aasta leibkonna eelarve uuringu andmed, mida on korrigeeritud tarbijahindade muutuse alusel aastate 2021–2024 kohta, autorite arvutused.

Joonis A4. Tarbimiskulude jaotus leibkonnapea soo ja rahvuse järgi

Allikad: Statistikaameti 2020. a leibkonna eelarve uuringu andmete ja tarbijahindade alusel korrigeeritud tarbimiskulud 2024. aastaks, autorite arvutused.

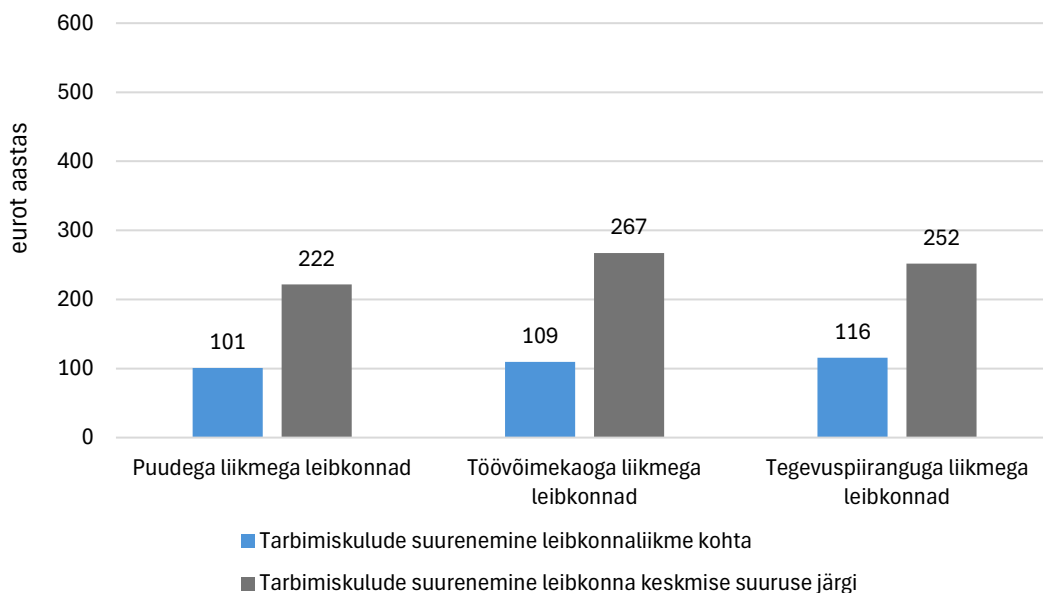
Joonis A5. Tarbimiskulude jaotus kõikides Eesti leibkondades keskmiselt ning leibkondades, kus vähemalt ühel liikmel on puue, töövõimekaotus või tegevuspiirang

Allikad: Statistikaameti 2020. a leibkonna eelarve uuringu andmete ja tarbijahindade alusel korrigeeritud tarbimiskulud 2024. aastaks, autorite arvutused.

Lisa 3. Tarbimiskulude suurenemine leibkondade lõikes

Joonis B1. Käibemaksu ja kütuseaktsiisi muudatuse mõju tarbimiskuludele aastas leibkondades, kus vähemalt üks liige on puudega, töövõimekaoga või tegevuspiiranguga

Allikas: Statistikaameti 2020. a leibkonna eelarve uuringu andmete ja tarbimishindade alusel korrigeeritud tarbimiskulud 2024. aastaks, Eurostati 2020. aasta andmed tarbimiskulude detailjaotuse kohta; autorite arvutused.

Lisa 4. EUROMOD väljundid

Tabel A1. Tulumaksutõusu ja puuetega inimeste sotsiaalmaksu tõusu mõju sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes 2025. aastal.

Sotsiaaldemograafiline grupp		Ekvivalentnetosissetulek (EUR)		Suhtelise vaesuse määr (%)	
		Baas-stsenaarium	Muutus (%)	Baas-stsenaarium	Muutus protsendi punkti
Sugu	Naine	1 713,95	-1,40%	20,4%	0,22
	Mees	1 805,22	-1,44%	19,1%	0,19
Vanuse-grupid	0 - 14	1 823,39	-1,56%	19,0%	0,26
	15 - 24	1 773,48	-1,44%	19,1%	0,27
	25 - 49	1 881,84	-1,64%	18,9%	0,20
	50 - 64	1 878,11	-1,40%	17,8%	0,15
	65 - 79	1 471,69	-0,83%	22,7%	0,12
	80+	1 137,69	-0,54%	28,0%	0,34
	80+	1 137,69	-0,54%	28,0%	0,34
Leibkonna-tüübid	Üks täiskasvanu < 65	1 308,25	-1,46%	41,8%	0,09
	- Naine	1 310,42	-1,54%	35,2%	0,09
	- Mees	1 306,79	-1,41%	46,2%	0,09
	Üks täiskasvanu >= 65	999,96	-0,49%	50,9%	0,42
	- Naine	990,47	-0,48%	49,7%	0,48
	- Mees	1 034,63	-0,51%	55,1%	0,22
	Üks täiskasvanu lastega	1 516,34	-1,35%	51,0%	0,38
	- Naine	1496,22	-1,36%	51,1%	0,44
	- Mees	1 729,61	-1,39%	47,2%	-0,17
	Kaks täiskasvanut < 65, ilma lasteta	2 961,42	-1,61%	16,7%	0,15
	Kaks täiskasvanut, üks vähemalt >= 65, ilma lasteta	2 356,21	-0,79%	8,3%	0,02
	Kaks täiskasvanut ühe lapsega	3 556,34	-1,71%	17,6%	0,25
	Kaks täiskasvanut kahe lapsega	4 279,93	-1,72%	16,5%	0,34
	Kaks täiskasvanut ja 3+ last	4 481,80	-1,41%	18,1%	0,22
	Kolm või enam täiskasvanut ilma lasteta	4 553,85	-1,47%	10,6%	0,16
	Kolm või enam täiskasvanut lastega	5 416,35	-1,47%	12,7%	0,21
	Kolm või enam täiskasvanut lastega	5 416,35	-1,47%	12,7%	0,21
	Kolm või enam täiskasvanut lastega	5 416,35	-1,47%	12,7%	0,21
Kõik		1 757,21	-1,42%	19,8%	0,20

Allikas: Autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeliga, 2023. aasta registripõhised sisendandmed.

Märkused: Leibkondade puhul on arvestatud leibkonna kogusissetulekut ja selle muutust.

Tabel A2. Tulumaksutõusu ja puuetega inimeste sotsiaalmaksu tõusu mõju sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes 2025. aastal.

Sotsiaaldemograafiline grupp		Ekvivalentnetosissetulek (EUR)		Suhtelise vaesuse määr (%)	
		Baas	Muutus (%)	Baas	Muutus (protsendipunkti)
Puuetega inimesed	Mees	1 259,68	-0,5%	26,13	-0,03
	Naine	1 163,74	-0,5%	29,03	0,13
	Linn	1 234,18	-0,6%	26,85	0,06
	Maa	1 168,04	-0,5%	28,96	0,07
Eestlane	Mees	1 883,23	-1,5%	16,68	0,18
	Naine	1 800,66	-1,4%	17,20	0,20
	Linn	1 974,40	-1,5%	16,16	0,19
	Maa	1 667,89	-1,4%	17,96	0,21
Mitte-eestlane	Mees	1 478,91	-1,3%	29,42	0,22
	Naine	1 284,10	-1,1%	36,40	0,27
	Linn	1 398,29	-1,2%	32,03	0,25
	Maa	1 293,63	-1,1%	37,69	0,23

Allikas: Autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeliga, 2023. aasta registripõhised sisendandmed.

Tabel A3. Maksuküüru kaotamise ja julgeolekumaksu kehtestamise mõju sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes 2026. aastal

Sotsiaaldemograafiline grupp		Ekvivalentnetosissetulek (EUR)		Vaesuse määr (%)	
		Baas	Muutus (%)	Baas	Muutus (protsendipunkti)
Puuetega inimesed	Mees	1 297,36	1,0%	25,53	-0,06
	Naine	1 201,94	0,8%	25,94	0,10
	Linn	1 273,37	0,9%	24,68	0,06
	Maa	1 204,53	0,9%	27,11	0,00
Eestlane	Mees	1 935,80	2,2%	16,45	-0,30
	Naine	1 851,75	2,0%	16,05	-0,19
	Linn	2 031,17	2,0%	15,49	-0,23
	Maa	1 713,33	2,2%	17,17	-0,24
Mitte-eestlane	Mees	1 522,27	1,9%	29,01	-0,35
	Naine	1 322,88	1,6%	34,85	-0,24
	Linn	1 439,75	1,7%	31,03	-0,27
	Maa	1 332,70	1,7%	36,59	-0,10

Allikas: Autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeliga, 2023. aasta registripõhised sisendandmed.

Tabel A4. Maksuküüru kaotamise ja julgeolekumaksu kehtestamise mõju sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes 2026. aastal

Sotsiaaldemograafiline grupp		Ekvivalentnetosissetulek		Suhtelise vaesuse määr (%)	
		Baas-stsenaarium	Muutus (%)	Baas-stsenaarium	Muutus
Sugu	Naine	1 762.97	1.99%	19.20%	-0.19
	Mees	1 856.01	2.10%	18.87%	-0.31
Vanuse-grupid	0 - 14	1 868.86	2.31%	19.11%	-0.48
	15 - 24	1 822.60	2.31%	19.06%	-0.54
	25 - 49	1 930.41	2.57%	18.88%	-0.38
	50 - 64	1 930.82	2.40%	17.70%	-0.26
	65 - 79	1 528.02	-0.12%	20.21%	0.22
	80+	1 182.72	0.28%	21.29%	0.54
Leibkonna-tüübid	Üks täiskasvanu < 65	1 342.07	2.71%	41.71%	-0.18
	- Naine	1 342.34	2.98%	35.03%	-0.17
	- Mees	1 341.89	2.53%	46.19%	-0.18
	Üks täiskasvanu >= 65	1 042.18	-0.55%	42.16%	0.82
	- Naine	1 032.14	-0.55%	40.01%	0.90
	- Mees	1 078.86	-0.56%	50.04%	0.51
	Üks täiskasvanu lastega	1 549.88	2.30%	51.25%	-0.48
	- Naine	1 528.72	2.32%	51.40%	-0.50
	- Mees	1 773.80	2.27%	46.87%	-0.32
	Kaks täiskasvanut < 65, ilma lasteta	3 039.36	2.81%	16.62%	-0.25
	Kaks täiskasvanut, üks vähemalt >= 65, ilma lasteta	2 446.59	-0.07%	7.75%	0.02
	Kaks täiskasvanut ühe lapsega	3 645.99	2.65%	17.61%	-0.48
	Kaks täiskasvanut kahe lapsega	4 389.42	2.43%	16.52%	-0.63
	Kaks täiskasvanut ja 3+ last	4 581.31	2.0%	18.46%	-0.49
	Kolm või enam täiskasvanut ilma lasteta	4 684.15	2.36%	10.41%	-0.25
	Kolm või enam täiskasvanut lastega	5 565.16	2.25%	12.71%	-0.44
	Kõik	1 807.07	2.04%	19.05%	-0.25

Allikas: Autorite arvutused EUROMOD maksude ja toetuste mikrosimulatsioonimudeliga, 2023. aasta registripõhised sisendandmed.

Märkused: Leibkondade puhul on arvestatud leibkonna kogusissetulekut ja selle muutust.